

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИЙ ПЕРІОД	8
1.1. Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження українсько- польських двосторонніх відносин.....	8
1.2. Еволюція українсько-польських міждержавних стосунків на межі ХХ – ХХІ ст.....	17
РОЗДІЛ 2 ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ	23
2.1. Особливості українсько-польського економічного співробітництва на сучасному етапі	23
2.2. Українсько-польські відносини в гуманітарній і культурній сферах.....	31
РОЗДІЛ 3 ПОТЕНЦІЙНІ ВАРІАНТИ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ СТОСУНКІВ	41
3.1 Труднощі та виклики стратегічному партнерству України і Польщі.....	41
3.2. Перспективи подальшого розвитку українсько-польських відносин.....	48
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

РФ – Російська Федерація

ТНК – транснаціональна корпорація

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

НАТО – Північноатлантичний альянс

США – Сполучені Штати Америки

НАН України – Національна академія наук України

УПА – українська повстанська армія

ООН – Організація Об'єднаних Націй

LITPOLUKRBRIG – литовсько-польсько-українська бригада

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах швидкого розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів ключову роль у зовнішній політиці будь-якої країни світу відіграють міжнародні відносини, які виступають в ролі взаємозв'язку між національними економіками. Для забезпечення регулярного руху товарів та послуг, капіталу, міжнародної міграції робочої сили потрібна постійна підтримка двосторонніх та багатосторонніх відносин між державами.

Для України підтримка політичних та економічних зв'язків із Польщею зумовлюється не тільки тривалою історичною традицією українсько-польських взаємин, спільними демографічними коренями, територіальною близькістю двох країн, тісними культурними зв'язками, а, в першу чергу, активним співробітництвом у всіх сферах суспільного життя, спільністю політико-стратегічних інтересів. Українсько-польські відносини є прикладом проведення успішної зовнішньої політики, основаної на принципах визнання та двостороннього партнерства між державами, що дало змогу побудувати правові та політичні основи сучасних відносин.

Сучасні українсько-польські відносини сягають своїм корінням ще до часів співпраці в рамках соціалістичного табору, оскільки Польща за часів існування СРСР була активним його союзником, проте після розпаду Радянського Союзу та, відповідно, соціалістичного табору Польща кардинально змінила свою зовнішню політику, обравши курс на євроінтеграцію. Україна з часу проголошення незалежності Польщі підтримала її євроінтеграційні прагнення.

Прагнення Польщі на початку 90-х років минулого століття до входження в європейські та євроатлантичні структури сприяли українсько-польському зближенню. Тому досвід українсько-польських відносин можна використати для побудови партнерських відносин між Україною та іншими країнами-членами ЄС.

Дослідженню різних питань українсько-польських відносин присвячені праці вітчизняних та польських науковців: Б. М. Андрушків, О. І. Бабак, Н. М. Буглай, С. В. Волошина, О. О. Деревянченко, Р. Зеба, Н. П. Карпчук, Н. Коваль, Д. І. Кулеба, В. І. Ляшенко, О. В. Мельник, В. В. Стрільчук, Х. Я. Чушак та ін.

Метою дипломної роботи є визначення особливостей українсько-польських відносин на сучасному етапі та перспектив їх розвитку у майбутньому.

Завданнями дипломної роботи є:

- визначити теоретико-методологічні підходи щодо дослідження українсько-польських двосторонніх відносин;
- розглянути еволюцію українсько-польських міждержавних стосунків на межі ХХ – ХХІ ст.;
- дослідити особливості українсько-польського економічного співробітництва на сучасному етапі;
- проаналізувати українсько-польські відносини в гуманітарній і культурній сферах;
- визначити труднощі та виклики стратегічному партнерству України і Польщі;
- розглянути перспективи подальшого розвитку українсько-польських відносин.

Об'єктом дослідження є двосторонні відносини України і Польщі на сучасному етапі.

Предметом дослідження є теоретичні питання та практичні аспекти українсько-польських відносин на сучасному етапі.

Методологічну базу дипломної роботи складає діалектичний метод, який передбачає об'єктивне та всебічне вивчення явищ в їх взаємозв'язку та єдності, з урахуванням логіки сучасного суспільного розвитку. Також застосовувався метод порівняльного аналізу з метою порівняння економічного

розвитку України та Польщі, методи статистичної обробки їх економічних показників розвитку, історичний метод для дослідження еволюції розвитку українсько-польських відносин, системно-структурний методи. Усі перелічені методи використовувались як окремо, так і в поєднанні один з одним, задля всебічного аналізу проблеми дослідження. За допомогою порівняльного аналізу було проаналізовано бачення українсько-польських міждержавних відносин українськими та польськими науковцями. Зокрема, з української сторони розглянуто роботи, присвячені розвитку українсько-польських відносин таких дослідників, як Л. Алексієвець, В. Гевко, В. Дем'янець, Г. Зеленько, О. Малиновська, Л. Стрільчук, В. Струтинський, з польської – Р. Я. Земба, Н. Коваль, П. Фальковський. Також порівняльний аналіз застосовувався для визначення особливостей співробітництва у гуманітарній та культурній сферах України та Польщі. За допомогою порівняння з'ясовано ставлення українців та поляків до певних історичних подій, які стали причиною похолодання у двосторонніх відносинах. Мова йде про волинську трагедію, поховання поляків в Україні, ставлення поляків до розміщення пам'ятників українцям на території Польщі тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні еволюції сучасних українсько-польських відносин та пов'язаних з цим процесів співробітництва у політичній, економічній, гуманітарній, культурній, науковій сферах. Основні положення дипломної роботи, що визначають її новизну, полягають у наступному:

вперше подано авторський погляд на зміну українсько-польських відносин від звичайного двостороннього співробітництва до особливого партнерства в системі багатосторонньої співпраці в рамках європейської та євроатлантичної інтеграції;

удосконалено розкриття ролі співпраці України та Польщі в гуманітарній та культурній сферах;

отримало подальший розвиток визначення перспективних напрямів, форм та видів українсько-польської співпраці;

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методичних рекомендацій і організаційно-економічних заходів стосовно вдосконалення українсько-польських міждержавних відносин. Рекомендації можуть знайти практичну реалізацію в побудові двосторонніх відносин між Україною і Польщею.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження висвітлювалися у виступі на міжнародній науково-практичній конференції «Політ. Сучасні проблеми науки» (Київ, 2021).

Публікації. Основні положення дипломної роботи було викладено в публікаціях:

– Борейко А.К. Гуманітарно-культурні відносини України та Польщі // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Факультет міжнародних відносин. Національний авіаційний університет; за загальною редакцією М. Г. Луцького. – Київ: Національний авіаційний університет, 2021. С. 106–110.

– Boreiko A. K. Ukrainian-Polish economic cooperation // Політ. Сучасні проблеми науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Факультет міжнародних відносин. Київ: Національний авіаційний університет, 2021. С. 18–20.

Структура роботи обумовлена метою дослідження і логікою наукового пошуку. Робота складається зі вступу, трьох розділів поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту становить 60 сторінок, загальний обсяг дослідження становить 71 сторінку.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИЙ ПЕРІОД

1.1. Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження українсько-польських двосторонніх відносин

Комплексне і неупереджене дослідження українсько-польських відносин неможливе без вивчення історіографії. Сьогодні відбувається активний процес нагромадження інформації з цієї тематики, що дозволяє вдатися до ґрунтовного, цілісного і всебічного аналізу. З'являються роботи, які мають багато спільних рис. Вони, як правило, висвітлюють у комплексі політичні, економічні, культурні аспекти міжнародного співробітництва, також у них підкреслюється необхідність розвитку повноцінних партнерських відносин як важливого стабілізаційного чинника у Європі.

У вітчизняній історичній науці інтерес до вивчення різноманітних аспектів і сторін міждержавних відносин України та Польщі є виправданим і закономірним, зважаючи на сучасні умови розвитку цих відносин. Європейський вибір України накладає особливий відбиток на розвиток української історичної науки, зобов'язує науковців досліджувати відносини країн-членів ЄС і України, виявляти тенденції, фактори, що їх зумовлюють, а також спільні проблеми в контексті геополітичних змін новітньої доби ХХІ ст.

В останні роки опубліковано цілу низку досліджень-прогнозувань про місце України в новій системі міжнародних відносин. Ці роботи мають комплексний характер, в яких поряд із оцінкою зміни міжнародної ситуації розробляються сценарії відносин України зі світовими та регіональними державами. Яскравим прикладом є робота О. Івченка «Україна в системі міжнародних відносин: історичні ретроспективи та сучасний стан» [30]. В роботі розглянуто становлення України як самостійного суб'єкта на міжнародній арені, започаткування перших її міжнародних контактів як самостійної держави. Книга присвячена проблемам участі України у світовій

системі міжнародних відносин у другій половині ХХ ст. У дослідженні здійснена спроба накреслити перспективи розвитку України в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. У монографії автор пропонує власні моделі взаємовідносин України зі світом: економічної та політичної інтеграції з Центральною та Західною Європою і зміцнення на цій основі політичних зв'язків; розвиток державності України лише через опору на власні сили; розвиток держави через балансування між Сходом і Заходом [30, с. 67].

Першою узагальнювальною працею з історії зовнішньої політики нашої держави стали «Нариси історії дипломатії України» за редакцією В. А. Смолія (2001 р.) [56], в одному з розділів якої подано аналіз етапів становлення зовнішньополітичної стратегії незалежної України.

Колективна монографія «Україна в сучасному геополітичному просторі» за редакцією Ф. М. Рудича (2002) містить характеристику двосторонніх взаємин у контексті відносин держави з євроатлантичними структурами, країнами Центральної і Східної Європи [76].

У монографії Д. Кулеби «Участь України в міжнародних організаціях. Правова теорія і практика» [39] з'ясовано механізм участі України у міжнародних організаціях та висвітлено питання нормативно-організаційного забезпечення даного процесу. Автор розкриває особливості реалізації міжнародної правосуб'єктності держави шляхом участі в міжнародних організаціях, визначає специфіку їх впливу на національні правові системи. Д. Кулеба характеризує етапи формування та сучасний стан основних складових механізму участі України в міжнародних організаціях, розглядаючи найбільш значущі приклади її участі у конкретних організаціях.

Українсько-польські відносини завжди були об'єктом дослідження вітчизняних науковців. Слід відзначити, що тільки системне бачення та використання теоретично-концептуальних засад разом із застосуванням наукової методології робить можливим цілісне висвітлення сучасних українсько-польських відносин.

Процеси формування та поглиблення двосторонніх українсько-польських відносин новітньої доби знайшли своє відображення в працях науковців. Наукова політична думка має значний потенціал дослідження внутрішньо та зовнішньополітичного, соціально-економічного розвитку України та Польщі протягом становлення української та польської національної державності в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. і формування та поглиблення міжнародних відносин. Протягом багатьох років на сторінках наукових збірників, спеціальних видань, наукових конференцій точаться дискусії стосовно історичного, економічного, політичного, та інших аспектів українсько-польських відносин. Проблеми розвитку українсько-польських відносин досліджували Л. Алексієвець, В. Струтинський, В. Дем'янець, Г. Зеленько, В. Гевко, Л. Стрільчук та інші. Особливої уваги заслуговує колективна монографія Інституту європейських досліджень НАН України «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього» [77]. Ця праця є узагальнюючим результатом фундаментальних досліджень викладачів закладів вищої освіти та наукових установ актуальних проблем становлення та розвитку незалежної України в колі європейських країн, аналізу її можливостей, загроз та перспектив. У монографії на широкому дослідному матеріалі проведено ретроспективний аналіз існування та визнання України як європейської країни, висвітлено економічні, політичні, правові, світоглядні та духовно-культурні засади відносин України з європейськими країнами, в тому числі з Польщею, проаналізовано їхнє становлення, трансформацію і сучасний стан.

Серед інших робіт, які стосуються дослідження українсько-польських відносин, необхідно виділити працю О. Малиновської «Українсько-польське стратегічне партнерство: геополітичний вимір» [48], в якій розкриті аспекти геополітичного стратегічного партнерства України і Польщі.

Польська історіографія відображає власне бачення українсько-польських міждержавних відносин. Наприклад, професор, доктор політичних наук Р. Я. Земба у своїх роботах «Стратегічна держава: Польща та Україна»

[101] і «Україна як об'єкт суперництва між Заходом та Росією» [102], описує тенденції розвитку українсько-польських взаємовідносин, етапи їх становлення в період новітньої доби. Остання праця Р. Земби досліджує сучасний стан України і її суспільства, становище між західним світом і РФ. Особливістю цієї роботи є деталізований план і чітке розуміння того, що зовнішня політика України спрямована на зміцнення зв'язків з Польщею.

У вивченні історичного процесу становлення та розвитку українсько-польських відносин використовуються такі основоположні методологічні принципи, як історизм і об'єктивність. Принцип історизму передбачає розгляд фактів, явищ та подій по цьому питанню у конкретно-історичній обстановці, у їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, з врахуванням орієнтації всіх державних інституцій. Використання принципу історизму забезпечує розгляд процесів у їхньому історичному розрізі, а також визначає пріоритетні області для розвитку між країнами на коротко- та довгострокову перспективу українсько-польського співробітництва, наповнення їх реальним змістом.

Принцип історизму дозволяє розглядати сучасні міждержавні українсько-польські відносини у їхній еволюції, у світлі нової системи міжнародних відносин, що сформувалася наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. Він дозволяє виокремити у розвитку відносин України та Польщі головні етапи і пріоритетні напрямки та розкрити зміст такої співпраці, узагальнити вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, конкретних обставин на сучасний стан. Використання принципу історизму дало змогу виявити позитивний досвід у розвитку українсько-польських відносин і визначити основні перспективи їх розвитку у майбутньому.

Принцип об'єктивності нерозривно пов'язаний з принципом історизму в дослідженні українсько-польських відносин, що включає співпрацю у сфері міжнародної політики, зокрема, європейської інтеграції, освіти, економіки, культури, науки, тощо. Принцип об'єктивності означає вивчення об'єктивних закономірностей, якими визначаються українсько-польські стосунки у

новітній історії. Кожне явище розглядається як багатогранне та суперечливе. При цьому визначається система позитивних та негативних факторів [31, с. 5].

У процесі дослідження українсько-польських відносин суттєве значення має теоретико-методологічне визначення і осмислення такого базового поняття, як «міжнародні відносини».

Міжнародні відносини є сукупністю політичних, економічних, правових, ідеологічних, дипломатичних та інших зв'язків та взаємовідносин між країнами та об'єднаннями країн, між основними економічними, соціальними, політичними силами, організаціями та громадськими рухами, які діють на міжнародній арені.

Сучасним міжнародним відносинам притаманний динамізм та тенденція до подальшого ускладнення системи міжнародних зв'язків, що набувають багатовимірного характеру за усіма напрямками – від економіки та фінансів до безпекової сфери. Взаємозалежність міжнародних суб'єктів зростає і вимагає пошуку нових форм для їхньої координованої і узгодженої взаємодії. В таких умовах на перший план виходить завдання побудови гнучкої та диференційованої системи відносин держави з основними міжнародними акторами, яка відповідатиме викликам глобалізованого світу та сприятиме посиленню ролі України на світовій арені.

Сьогодні у світі однією з основних рушійних сил економічного розвитку є двосторонні торгівельні відносини – торгівля товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці всіх країн світу, які становлять 80% усіх міжнародних відносин. Торгівельні відносини є характерною рисою міжнародного ринку, є сферою товарно-грошового обміну між країнами, та ґрунтуються на міжнародному поділі праці та інших факторах виробництва.

Економічна система кожної країни унікальна та неповторна, оскільки національні економіки мають власні особливості та відмінні риси, що пов'язані з географічним положенням, соціально-економічним рівнем розвитку, ресурсним потенціалом, кліматом, своєрідністю національного ринку, трудовими традиціями, правовими нормами, культурними та

історичними явищами. Водночас розвиток національних економік відбувається під впливом глобалізаційних процесів та планетарних світогосподарських зв'язків.

Двосторонні торговельні відносини – це відносини між резидентами різних країн, якими можуть бути фізичні та юридичні особи, компанії, ТНК, некомерційні організації тощо. Вони передбачають добровільний обмін товарами та послугами, продукцією інтелектуальної праці між сторонами торговельної угоди. Оскільки цей обмін є добровільним, то обидві сторони торговельної угоди повинні бути впевненими, що одержать вигоду від цього обміну, в іншому випадку угода не укладається.

Сьогодні двосторонні торговельні відносини є найважливішою сферою сучасного розвитку людської цивілізації, яка є системою відповідних господарських відносин між країнами світу, їх суб'єктами господарювання, а також міжнародними економічними організаціями й фінансовими центрами. Становлення і розвиток цих відносин – безпосередній результат поступової інтернаціоналізації виробництва, формування єдиної світової економічної системи [50, с. 55].

Можна сказати, що на сучасний стан та розвиток двосторонніх торговельних відносин, впливають національні економіки країн, які мають свої особливості й відмінні риси, пов'язані із соціально-економічним рівнем розвитку, географічним положенням, ресурсним потенціалом, своєрідністю національного ринку, правовими нормами, трудовими традиціями, культурними й історичними явищами. Становлення торговельних відносин між країнами, значною мірою, залежить від природно-кліматичних і демографічних факторів. Так, наприклад, в одних країнах існують сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства й експорту його продукції, в інших – значні запаси мінеральних та енергетичних ресурсів (нафти, газу, вугілля тощо), що сприяє їхній відповідній спеціалізації. Водночас розвиток торговельних відносин відбувається під впливом глобалізаційних процесів, планетарних світогосподарських зв'язків.

Зараз торговельні відносини характеризуються посиленням взаємозалежності країн з різним рівнем економічного розвитку, збільшенням зовнішнього впливу на окрему країну. Внаслідок цього жодна держава не може на сучасному етапі проводити закриту економічну політику. Можна виділяти різний ступінь відкритості різних національних економік, рівень участі держав у міжнародному поділі праці й виробничій спеціалізації. Вкажемо основні процеси, що зумовили формування системи міжнародних економічних відносин: міжнародна торгівля товарами й послугами на національних ринках, а також на ринках третіх країн; міжнародна міграція капіталу; міжнародний обмін у галузі науки, техніки, нових технологій; міжнародна виробнича кооперація; міжнародні валютно-кредитні відносини [11, с. 24].

Двосторонні торговельні відносини сьогодні, як і раніше, залишаються важливим стимулом зростання світової економіки. Міжнародні торговельні потоки суттєво випереджають збільшення світового обсягу виробництва, що можна пояснити поглибленням міжнародного поділу праці, становленням і розвитком нових видів поділу праці, що лежать в основі міжнародної економічної інтеграції і внутрішньофірмового обміну.

Важливе місце в міжнародних взаєминах посідають гуманітарні відносини. В загальному існує доволі багато визначень категорії «гуманітарна сфера», але людина як найвища цінність та її право на вільну самореалізацію становить її фундамент. Відповідно, це сфера інтелектуальних та мистецько-культурних галузей, які сприяють задоволенню гуманітарних інтересів людини, покращують якість суспільства через підвищення духовної, загальної, професійної, мовної, естетичної, політичної культури [19, с. 18]. Насамперед складовими частинами гуманітарної сфери є освіта, наука й культура. У ширшому контексті до гуманітарної сфери відносять драматичне й музичне мистецтво, кінематограф, радіомовлення та телебачення, образотворче мистецтво, музейну справу, видавничу справу, збереження культурної та історичної спадщини, освітню та наукову галузі, спорт, сферу

відпочинку й розваг, а також діяльність спеціалізованих об'єднань (клубів, профспілок фахівців, письменників, митців, артистів, а також тих інституцій, що надають певні послуги та здійснюють організацію культурних і мистецьких заходів, тощо) [19, с. 28].

Вивчення культурних взаємин країн та, відповідно визначення змісту такого поняття, як «культурна політика» в контексті дослідження комплексу українсько-польських відносин є вкрай необхідним.

Міжкультурні взаємини в сучасних умовах державотворення потребують вивчення теоретичних основ та практичної реалізації на різних рівнях складових частин «культурної політики». Зокрема, С. Дрожжина визначає цю категорію як один із засобів збереження гуманістичного вектора розвитку сучасного суспільства, досягнення збалансованого науково-технічного, економічного й духовного поступу суспільства, збереження й розвитку його культурної ідентичності [25, с. 3].

Культурна політика є процесом соціокультурним, оскільки регулює взаємодію елементів, що належать саме до класу культурних явищ [19, с. 163]. Реалізація цієї політики завжди передбачає комплекс заходів щодо матеріально-технічного та творчого забезпечення функціонування культури, науки, освіти, розподілу відповідних ресурсів (фінансових, адміністративних, структурних, людських та творчих) [25, с. 9].

Важливим є тлумачення поняття «культурна політика» і в міжнародному вимірі в контексті діалогу культур. Зокрема, О. Кучмій розглядає міжкультурне співробітництво як форму політичної культури в мультикультурному середовищі, яку спрямовано на гармонізацію відносин між різними суб'єктами міжнародної взаємодії. До основних факторів міжкультурного співробітництва віднесено культурну дипломатію (як інструмент забезпечення державами національного культурного впливу на міжнародні відносини), культурне різноманіття, мультикультуралізм, культурну самобутність, які впливають на політичну організацію міжнародного середовища; заохочення до співробітництва і просування на

міжнародному рівні культурних цінностей, ідей, репутації, іміджу суб'єктів міжнародних відносин [42, с. 7].

Бажання обох народів до взаємного пізнання та збереження культурних надбань підтверджується наявністю історичних традицій українсько-польських культурних взаємин та розмаїттям їх проявів на сучасному етапі історичного розвитку.

У контексті нашого дослідження важливого значення набуває з'ясування такого поняття, як науково-технічне співробітництво. Беручи до уваги потужний науковий потенціал України та значні ресурсні можливості Польщі, а також взаємний інтерес сторін у подальшому розвитку відносин у науково-технічному вимірі, вивчення цього аспекту особливо значуще.

Н. Горін зазначає, що науково-технічні взаємозв'язки є формою міжнародних економічних відносин, створеною на перетині сфери науки, техніки та виробництва [16, с. 31].

Науково-технічне співробітництво – один з найважливіших чинників економічного, культурного та суспільного зростання, а також один з найефективніших видів міжнародної співпраці.

Таким чином, у процесі дослідження українсько-польських двосторонніх відносин необхідно звернути увагу на політичні, економічні, торговельні, гуманітарні, культурні, науково-технічні відносини з метою отримання повної інформації про розвиток міждержавної взаємодії України та Польщі.

1.2. Еволюція українсько-польських міждержавних стосунків на межі ХХ – ХХІ ст.

Українсько-польські міждержавні відносини набули якісно нових форм співробітництва наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Звичайно, Польща та Україна, зважаючи на спільний кордон, співпрацювали і за часів Радянського Союзу, оскільки Польща входила до соціалістичного табору, проте як самостійні актори вони стали співпрацювати тільки після розпаду СРСР.

Становленню українсько-польських міждержавних стосунків сприяла низка чинників, зокрема, Україна є найбільшим сусідом Польщі зі значними природними ресурсами і досить великим внутрішнім ринком, а також споконвічним сусідством двох етносів та активними міжетнічними контактами; Україна і Польща тісно пов'язані спільними інтересами у сфері безпеки в широкому розумінні цього поняття – від військової до екологічної; у політичному і економічному розвитку обох країн значне місце відводиться включенню їх у європейську мережу транспортних коридорів – автомобільних, залізничних.

Загалом, еволюцію розвитку українсько-польських міждержавних стосунків у новітній історії можна умовно поділити на чотири періоди:

1 період (1992–1993 рр.) – встановлення двосторонніх контактів, підписання перших двосторонніх договорів, вивчення можливостей партнерських відносин один з одним.

2 період (1993–1999 рр.) – виведення двосторонніх відносин між країнами на рівень стратегічного партнерства, розвиток міжвідомчих зв'язків та договірно-правової бази.

3 період (1999–2003 рр.) – наповнення українсько-польського стратегічного партнерства реальним змістом, що стає важливою складовою базових цінностей європейської спільноти. Польща, разом із вирішенням завдань вступу в ЄС і НАТО, сприяла зближенню України з цими структурами,

презентувала і допомагала у здійсненні євроантлантичних і європейських інтеграційних прагнень України [70, с. 283].

4 період (2004 р. – наш час) – вступ Польщі до ЄС, коли одним з ключових пріоритетів зовнішньої політики Польщі став розвиток східного виміру ЄС, в першу чергу, прагнення наповнити реальним змістом формулу стратегічного партнерства з Україною.

Українсько-польські міждержавні відносини розпочалися відразу після здобуття Україною незалежності в 1991 р. Польща було першою країною в світі, що визнала державну незалежність України [52, с. 146]. Так, 8 вересня 1991 р. керівники зовнішньополітичних відомств України і Польщі, А. Зленко та К. Скубішевський, підписали Спільне Комюніке, узгодивши встановлення офіційних дипломатичних відносин. 2 грудня 1991 р. Польща офіційно визнала незалежність України, а 4 січня 1992 р. між двома країнами було встановлено дипломатичні відносини [71]. А 1 лютого 1992 р., уже було відкрито посольство Республіки Польща в Україні.

Важливим етапом у формуванні українсько-польських міждержавних відносин став перший офіційний візит 18–19 травня 1992 р. Президента України Л. Кравчука до Республіки Польща. Під час зустрічі президентами Л. Кравчуком та Л. Валенсою у Варшаві було підписано основоположний двосторонній «Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини та співробітництво». Сторони зобов'язалися розвивати двосторонні відносини на основі міжнародного права: незастосування сили, рівності, невтручання у внутрішні справи, непорушності кордонів.

Згодом було підписано «Угоду про пункти пропуску через Державний кордон», згідно якої було узгоджено користування офіційними мовами держав залізничним персоналом, надання медичної служби, забезпечення телефонного та телеграфного зв'язку між управлінням залізничного транспорту та прикордонними станціями [65]. А уже 1 жовтня 1992 р. для

постійного руху громадян, транспортних засобів та вантажів було відкрито пункт пропуску Рава-Руська-Хребенне.

Підписанню угод, протоколів та конвенцій щодо різноманітних питань міждержавних відносин сприяв Консультативний комітет президентів Польщі і України, створений 12 січня 1993 р. Забезпечення постійного двостороннього діалогу та стимулювання розвитку українсько-польських відносин відбувалося завдяки модераторам цього комітету – дипломатам А. Бутейку і Є. Мілевському. Завдяки їх зусиллям цей комітет став зручним форматом двосторонньої співпраці в реалізації угод, визначенні напрямів співробітництва з іншими європейськими країнами [66]. Консультативний комітет президентів Польщі і України діяв протягом 1993–1994 рр., після дворічного перериву відновив свою роботу у 1996 р., і далі з певними перервами працює до сьогодні. Найбільший успіх у діяльності комітету полягає у сфері розвитку економічного співробітництва України та Польщі: розвиток системи взаєморозрахунків, обмін інформацією, участь у спільних програмах.

Разом з тим слід відзначити, що керівництво Республіки Польщі не дало згоди на допомогу Україні з входженням до Вишеградської групи і в реалізації проекту створення зони безпеки та стабілізації у Центрально-Східній Європі, пропоноване Л. Кравчуком у 1993 р. На рівень довіри українського керівництва до Польщі мали негативні впливи приклади нехтування українськими інтересами Польщею в контексті реалізації нею західної і російської політики. Активне намагання Польщі до набуття членства в НАТО, не було підкріплене діалогом та співпрацею стосовно безпекових питань з Україною, що викликали занепокоєння Києва. Суттєвим ударом по національних інтересах України було сприйнято підписання між Польщею та РФ угоди про спорудження польської ділянки газопроводу Ямал – ЄС. Не сприяло двосторонньому співробітництву і надто активне висвітлення поляками «шпигунської афери», яка була пов'язана з оперативною діяльністю на польському напрямку співробітника СБУ. Також недоліком польської

політики відносно України було відкинення її владними колами можливості серйозної військово-політичної співпраці між двома країнами, незважаючи на тиск численних політичних і наукових кіл. Все це стало причиною певної пасивності в українсько-польських міждержавних відносинах, що спостерігалася до 1995 р. [8, с. 144].

Українсько-польські міждержавні відносини вийшли на більш динамічний етап розвитку під час президентства в Україні Л. Кучми (1994–2004 рр.) та А. Квасневського в Польщі (1995–2005 рр.). Проривом у двосторонніх міждержавних відносинах можна рахувати 1996 р., коли під час візиту Президента України Л. Кучми до Варшави було підтверджено проєвропейський курс української політики [41, с. 69]. Для польської політики було важливим тісніше залучення України до співпраці з ЄС. Підтвердженням цього став виступ Л. Кучми на саміті Центральноєвропейської ініціативи в Ланьцуті (1996 р.) [90, с. 60]. Цей саміт відвідали лідери усіх європейських країн, які обговорювали розширення ЄС та НАТО. Представники України засвідчили бажання стати учасником євроінтеграційної стратегії [72, с. 99]. Підтвердженням євроінтеграційних намірів України стало підписання в 1996 р. «Спільної декларації Президента України і Президента Республіки Польща», в якій було заявлено про подальше стратегічне партнерство між двома країнами.

У 2000 р. стали помітні успіхи реалізації двосторонніх угод, підписаних у другій половині 1990-х рр., як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Наприклад, підписання міжурядової угоди про співробітництво в галузі культури, науки та освіти в 1997 р. спричинило розширення контактів науково-освітніх установ України та Польщі. Велике значення для двосторонньої міждержавної співпраці мали угоди 2001–2003 рр. про міжурядовий обмін секретною інформацією, про обмін інформацією між міністерствами у фінансовій галузі. Ці документи є свідченням того, що історія співпраці першого десятиліття незалежності України та Польщі логічно спричинила досягнення високого рівня довіри у їх двосторонніх

відносинах. Польща поставила собі мету створення двосторонніх інструментів співробітництва, які б полегшили європейський шлях Україні. Це їй вдалося – у 2002 р. Л. Кучма наголосив на європейському виборі країни [41].

Приєднання Польщі до ЄС суттєво вплинуло на розвиток українсько-польських міждержавних відносин. Основною особливістю українсько-польських візитів став розгляд усіх питань через призму євроінтеграційного курсу обох країн. Зокрема, увага акцентувалася на необхідності передання досвіду Польщі у сфері соціально-економічних перетворень, налагодженні тісної співпраці між законодавчими органами України та Польщі для прискорення процесу наближення українського законодавства до норм ЄС, опрацювання в рамках шенгенських положень окремої угоди про максимально ліберальні умови майбутнього візового режиму між Україною і Польщею.

Усі перелічені політичні процеси свідчать про трансформацію двосторонніх українсько-польських міждержавних відносин, які супроводжувалися зрушеннями в економіці. Так, на початок 2004 р. в Україні було зареєстровано 837 підприємств з польськими інвестиціями, що становило 8,9% усіх підприємств з іноземними інвестиціями. Структура польських інвестицій становила 56% у промисловості, 27,4% у фінансовій галузі, 11,2% у торгівлі. Натомість українські компанії відкривали свої представництва у Польщі («Поділля ОБСТ», «NEMIROFF», «Геосистема» та ін.).

Українсько-польська економічна співпраця активно розвивалася у таких галузях, як сільське господарство, сфера переробки аграрної продукції, енергетика, машинобудування, теплопостачання, літакобудування, військово-промисловий комплекс, фармація і медичне устаткування. Українсько-польська співпраця набула додаткової ваги під час будівництва нафтопроводу «Одеса – Броди – Гданськ», існування якого мало позбавити Україну від енергетичної залежності від РФ. Разом з тим, новим аспектом в енергетичній співпраці України та Польщі наприкінці ХХ ст. став проект прокладання газопроводу для транспортування газу з Норвегії в Україну через Польщу паралельно з нафтопроводом Броди-Плоцьк [8, с. 146].

Важливе місце в українсько-польських відносинах посідала міжрегіональна співпраця. Зокрема, в межах діяльності єврорегіонів «Карпати» і «Буг» нормалізувалися прикордонні відносини, що дало гарантію уникнення прикордонних конфліктів. Сприяючи розвитку бізнесу в прикордонних областях, створенню спільних підприємств із польським і українським капіталом, розвитку туризму, культурній, науковій і освітній співпраці, Україна та Польща тим самим зумовили інтенсифікацію суспільного життя на цих периферійних територіях.

Таким чином, Україна та Польща вступили в ХХІ ст. з історично новою якістю двосторонніх міждержавних відносин. Українсько-польські стосунки, не зважаючи на існування складної історичної спадщини, вступили у фазу прагматичного, конструктивного, взаємовигідного розвитку. Сьогодні між Україною і Польщею існує співпраця в політичній, економічній, соціально-гуманітарній, воєнній стратегічних сферах.

РОЗДІЛ 2. ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ

2.1. Особливості українсько-польського економічного співробітництва на сучасному етапі

Міжрегіональне економічне співробітництво України та Польщі є важливою складовою частиною стратегічного партнерства двох країн. Для України Польща була, є і надалі залишатиметься важливим стратегічним партнером. Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центральної і Східної Європи. Зокрема, у 2020 році Польща стала третім найбільшим торговельним партнером України у світі після Китаю і Німеччини, поступившись Німеччині тільки на 48 млн дол., і залишається другим найбільшим у світі після Китаю ринком для українського експорту товарів.

Одразу після вступу Польщі до ЄС сукупний оборот торгівлі між Україною та Польщею швидко зростав, сягнувши рекордних 6520 млн дол. США у 2008 р. Обсяг польського імпорту в Україну становив 4191 млн дол. США, а українського експорту до Польщі – 2329 млн дол. США. Негативне сальдо торговельного балансу тоді досягло максимального значення в 1863 млн дол. США. Тенденція, негативна для України, відповідно була бажаною для Польщі: Україна стала однією з небагатьох країн, у торгівлі з якими Польща зберігала позитивне сальдо. Серед факторів, що зумовлювали зацікавленість польських експортерів в українському ринку, найбільш принциповими були: значна сировинна база, стабільні ціни, добре розвинені транспортні шляхи.

Важливим напрямом взаємовідносин між Україною і Польщею протягом аналізованого періоду було співробітництво у торговельній сфері (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зовнішньоторговельний обіг товарами між Україною та Польщею
(млн дол. США) [107]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %		
							2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Експорт	1977,3	2200,0	2724,6	3257,2	3295,8	3273,1	119,6	101,2	99,3
Імпорт	2324,0	2693,3	3453,8	3641,9	4109,1	4088,8	105,4	112,8	99,5
Зовнішньоторговельний обіг	4301,3	4893,3	6178,4	6899,1	7404,9	7361,9	111,7	107,3	99,4
Сальдо	-346,7	-493,3	-729,2	-384,7	-813,3	-815,7	52,8	211,4	100,3

Як бачимо з табл. 2.1, протягом 2020 р. загальний товарообіг товарами з Польщею склав 7361,9 млн дол. США і протягом року зменшився на 43 млн дол. США, або на 0,6% переважно за рахунок скорочення експорту, хоча імпорт також зменшився.

Експорт товарів за результатами 2020 року складав 3273,1 млн. дол. США і протягом 2020 року зменшився на 22,7 млн дол. США, або на 0,7%.

Імпорт товарів у 2020 році склав 4088,8 млн дол. США та зменшився протягом року на 20,3 млн дол. США, або на 0,5%.

Негативним моментом для України є переважання імпорту над експортом протягом усього аналізованого періоду. Негативне зовнішньоторговельне сальдо протягом останніх 6 років зросло більше ніж у 2 рази і станом на кінець 2020 року складало 815,7 млн дол. США.

Основними статтями українського товарного експорту до Польщі є (рис. 2.1): аграрна продукція (28,3%), чорні метали (18%); мінеральна продукція (17,4%), продукція деревообробної промисловості (9,9%); продукція електромеханічної промисловості (7,7%).

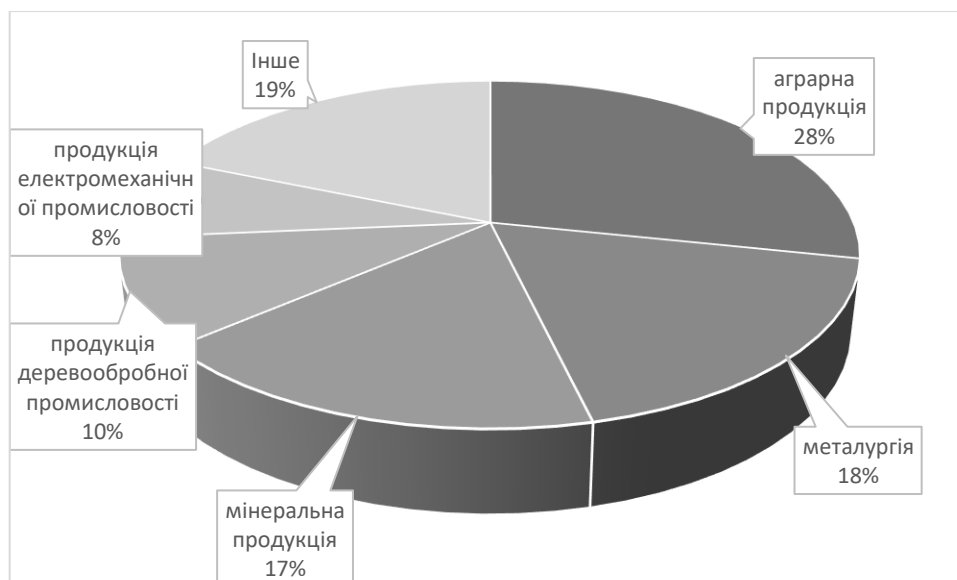

Рис. 2.1. Товарна структура експорту товарів до Польщі у 2020 році [107]

Польський імпорт у 2020 р., відповідно до попередніх років, і надалі характеризувався стабільною товарною структурою: продукція електро механічної промисловості (32,4%), хімічна продукція (21,2%), аграрна продукція (14,4%), товари легкої промисловості (9,4%), металургія (8,1%), тощо (рис. 2.2).

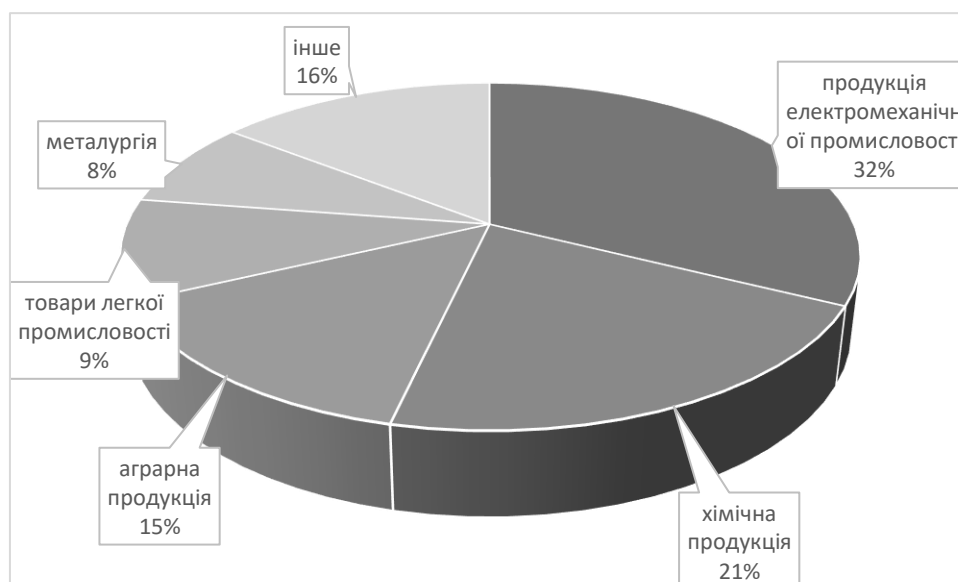

Рис. 2.2. Товарна структура імпорту товарів з Польщі у 2020 році [107]

Темпи росту зовнішньої торгівлі товарами України з Польщею протягом 2015-2020 рр. показані на рис. 2.3. та 2.4.

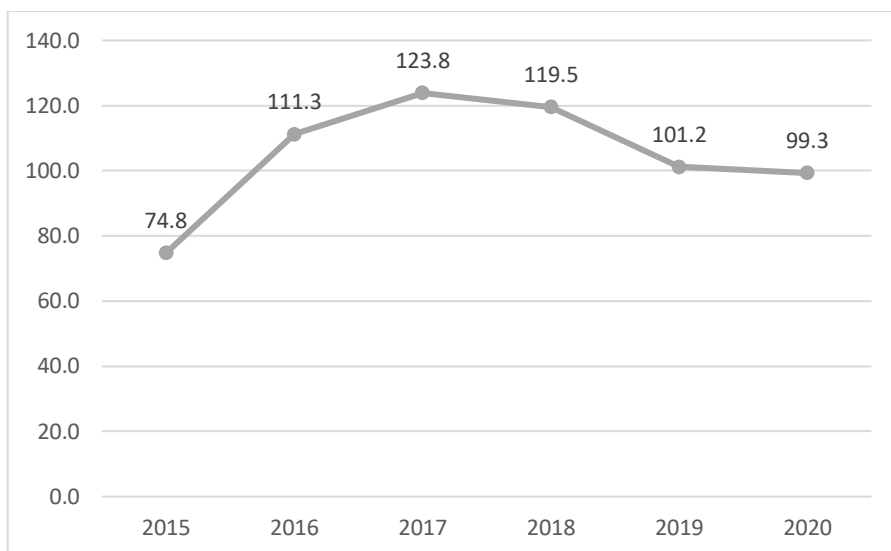

Рис. 2.3. Темпи росту експорту українських товарів до Польщі протягом 2015-2020 рр.,% [107]

Як бачимо з рис. 2.3, експорт товарів з України в Польщу зростає протягом 2016-2019 рр. У 2015 р. спостерігалось його скорочення, причиною чого стали наслідки політичної та економічної кризи в Україні та втрата частини території через агресію Російської Федерації.

Щодо імпорту то тут спостерігалась аналогічна ситуація – протягом 2016-2019 рр. він зростає, а в 2015 році внаслідок економічної кризи імпорт впав.

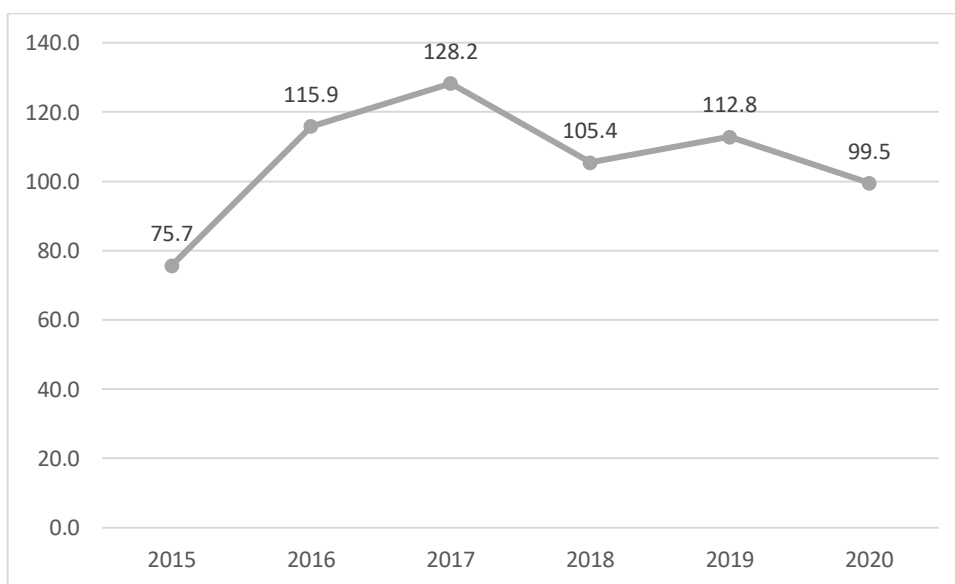

Рис. 2.4. Темпи росту імпорту польських товарів до України протягом 2015-2020 рр.,% [107]

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами між Україною та Польщею показано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Зовнішньоторговельний обіг послугами між Україною та Польщею
(млн дол. США) [107]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %		
							2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Експорт	181,9	220,6	296,3	350,2	420,9	417,9	118,2	120,2	99,3
Імпорт	98,7	138,6	150,2	196,1	242,5	190,3	130,6	123,7	78,5
Зовнішньоторговельний обіг	280,6	359,2	446,5	546,3	663,4	608,2	122,4	121,4	91,7
Сальдо	83,2	82	146,1	154,1	178,4	227,6	105,5	115,8	127,6

Як бачимо з табл. 2.2, протягом 2020 р. загальний товарообіг послугами з Польщею склав 608,2 млн дол. США та протягом року зменшився на 55,2 млн. дол. США, або на 7,3%.

Експорт послуг за результатами 2020 року складав 417,9 млн дол. США та зменшився протягом року на 3 млн дол. США, або на 0,3%.

Імпорт послуг склав 190,3 млн. дол. США і зменшився протягом року на 52,2 млн. дол. США, або на 21,5%.

Зовнішньоторговельне сальдо для України протягом всього аналізованого періоду було позитивним і складало на кінець 2020 року 227,6 млн. дол. США.

Темпи росту зовнішньої торгівлі послугами України з Польщею протягом аналізованого періоду показано на рис. 2.5. та 2.6. Як бачимо з рис. 2.5, експорт послуг з України в Польщу протягом 2016-2019 рр. зростав. Протягом 2015 р. та 2020 р. спостерігалось скорочення експорту послуг в Польщу.

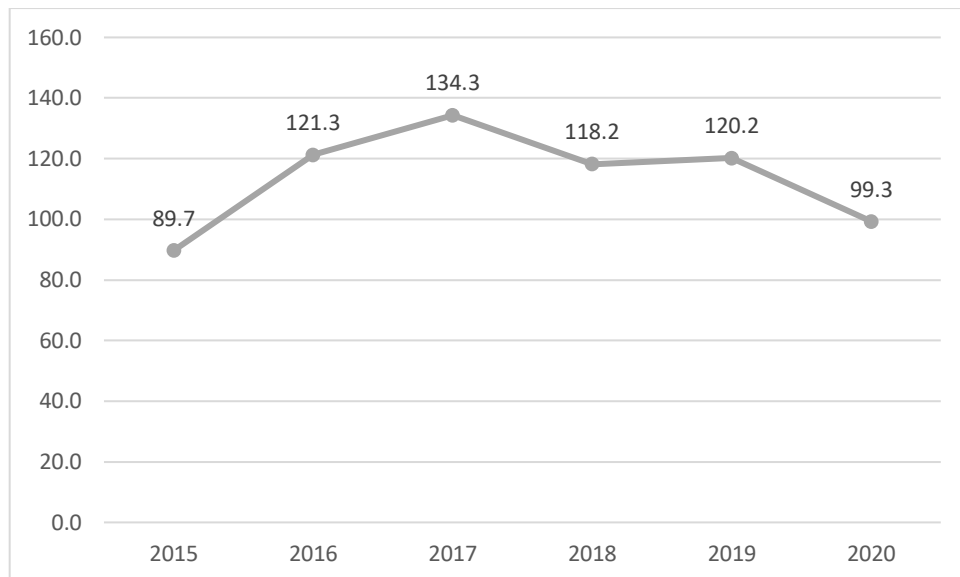

Рис. 2.5. Темпи росту експорту послугами України з Польщею протягом 2015-2020 рр.,% [107]

Щодо імпорту послуг з Польщі в Україну то його флуктуації відбувалися аналогічно. Зростання спостерігалось протягом 2016-2019 рр. У 2015 р. та 2020 р. його обсяг скорочувався.

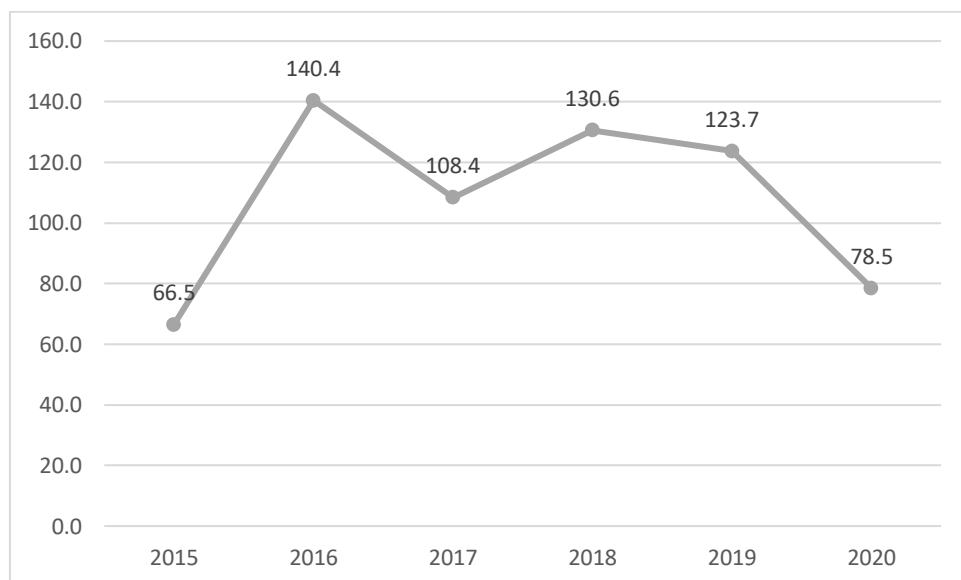

Рис. 2.6. Темпи росту імпорту послугами України з Польщею протягом 2015-2020 рр.,% [107]

Польща має однаковий з Україною тип економіки – індустріально-аграрний та схожість загальної структури економіки, в якій основними

галузями промисловості є машинобудування, хімічна, харчова, текстильна та легка промисловість. Серед видів транспорту переважають: залізничний, автомобільний, трубопровідний, повітряний. Крім того, з 2004 р. Польща є членом Європейського Союзу, що також є пріоритетом для інтеграційних спрямувань України.

Сьогодні Україна та Польща співпрацюють у сфері фінансування. Економіка України вкрай потребує припливу інвестиційних ресурсів, які є запорукою системного розвитку матеріально-технічної бази, стимулювання конкуренції на ринку, підвищення рівня зайнятості, розбудови соціальної інфраструктури.

Динаміка прямих іноземних інвестицій з Польщі в економіку України показана на рис. 2.7.

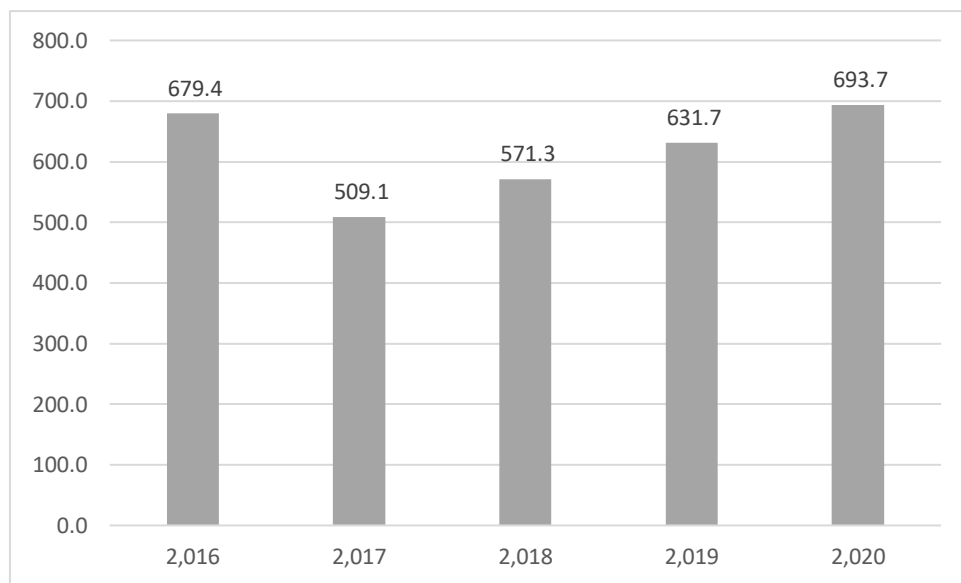

Рис. 2.7. Прямі іноземні інвестиції з Польщі в економіку України наростаючим підсумком на початок року, млн дол. США [107]

Обсяг прямих інвестицій Польщі в Україну станом на 31.12.2019 р. склав 693,7 млн дол. США, що становить 1,9% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, вкладених в економіку України.

Як бачимо з рис. 2.7, найбільшого обсягу інвестиції досягли в 2020 році – 693,7 млн. дол. США. У 2015 року спостерігається скорочення інвестицій з

Польщі в економіку України. Це пов'язано з наслідками політичної та економічної кризи в Україні внаслідок військової агресії Російської Федерації.

У 2019 році польські інвестиції в економіці України зросли протягом року на 65,6 млн дол. Слід відзначити, що близько 50% польських інвестицій станом на кінець 2019 року спрямовані в переробну промисловість, 40% – в оптову та роздрібну торгівлю, решта – в телекомунікації, операції з нерухомістю.

Щодо обсягу прямих іноземних інвестицій з України в економіку Польщі то вони на порядок менші (рис. 2.8). Так, станом на 31.12.2019 р. обсяг інвестицій з України в Польщу склав 8,1 млн дол. США.

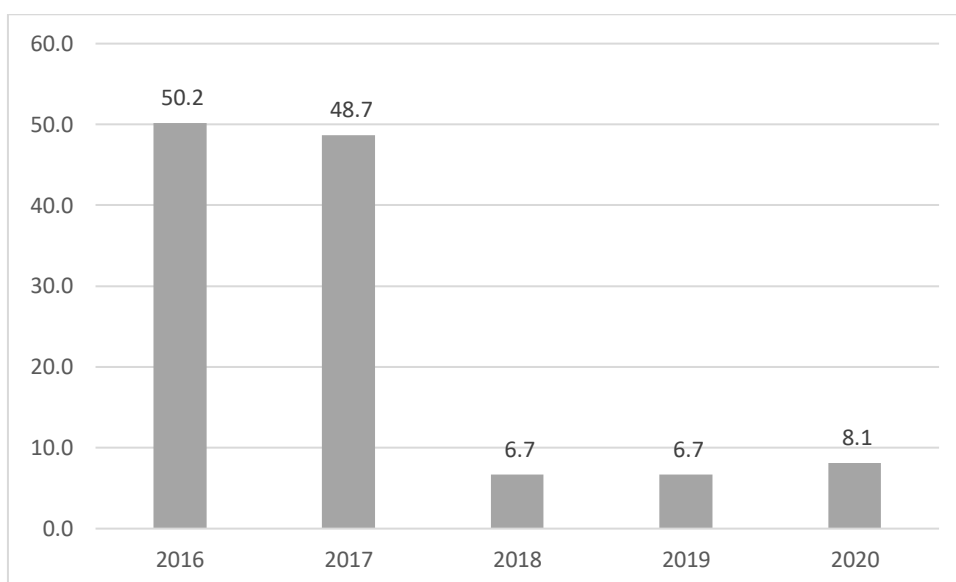

Рис. 2.8. Прямі іноземні інвестиції з України в економіку Польщі наростаючим підсумком на початок року, млн дол. США [107]

Як бачимо, суттєво скоротились інвестиції в польську економіку починаючи з 2018 року. Так, якщо до цього часу вони становили 48,7 млн дол. США, то на початок 2018 року зменшилися до 6,7 млн дол. Найбільший обсяг українських інвестицій в економіку Польщі спостерігався на початку 2016 року – 50,2 млн дол.

Таким чином, проаналізувавши співробітництво України та Польщі, можна дійти до висновку, що, попри певні політичні непорозуміння,

спостерігається зростання обсягів двосторонніх економічних взаємовідносин. Про це свідчать обсяги зовнішньої торгівлі між країнами, інвестиційне співробітництво, тощо. Стабільно високим є інтерес польської сторони до товарів українського виробництва, про що свідчить значна кількість запитів польських підприємців щодо бажання придбати українські товари та намірів розмістити спільне виробництво в Україні.

2.2. Українсько-польські відносини в гуманітарній і культурній сферах

Важливою сферою гуманітарних відносин між Україною та Польщею є поширення освітнього, наукового і міжкультурного діалогу. Гуманітарна складова двостороннього співробітництва стала одним з основних напрямів українсько-польської співпраці, а стратегічний характер відносин України та Польщі заклав підвалини системної, стійкої політики в культурно-гуманітарній сфері [32, с. 286].

Основою українсько-польських міждержавних відносин у гуманітарній і культурній сферах є договірно-правова база та організаційно-правові механізми її забезпечення. Систему законодавчого та нормативно-правового врегулювання відносин у гуманітарній та культурній сферах складають двосторонні договори, універсальні й багатосторонні міжнародні договори, сторонами яких є Україна та Польща, угоди та інші нормативно-правові акти, які регламентують співпрацю та побудову інститутів українсько-польського співробітництва в цій сфері.

Гуманітарна співпраця України та Польщі відіграє важливу роль у наближенні українсько-польського макрорегіону до європейських цінностей. Гуманітарна сфера, завдяки реалізації науково-освітніх заходів та проектів, створює новий образ «поляка» і «українця» в європейському цивілізаційному просторі, не обтяжених стереотипами минулого. Використанню українськими громадськими організаціями польського досвіду з євроінтеграції і розвитку

демократії сприяли проекти «Трикутник партнерства», «Польсько-український центр громадської освіти», «Активізація місцевої громади – розвиток громадянського суспільства в Україні», «Достовірність та партнерство – недержавні організації в місцевому суспільстві» та ін. [32, с. 286].

Розвиток українсько-польської співпраці у культурній сфері було започатковано Попередньою угодою між урядами України та Польщі з питань культурної та наукової взаємодії (1992 р.). На початку 1990-х рр. були визначені основні напрями та форми співпраці у сфері культури. Так, у документі «Польсько-українське культурне співробітництво», основними напрямами міжкультурних взаємин було визначено:

- проведення Днів польської культури в Україні і Днів української культури в Польщі;
- організація фестивалів музики, кіно, літератури; проведення днів драматургії;
- співпраця у галузі театру, естрадного мистецтва;
- презентація книг, тощо [73, с. 328].

Відповідно до Договору між урядами України та Польщі про співробітництво в сфері науки та технологій, взаємовідносини повинні розвиватися за такими напрямами:

- виконання спільних проектів та дослідницько-конструкторських розробок, обмін їхніми результатами, ученими та фахівцями;
- проведення спільних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, виставок та інших заходів, а також організація курсів;
- обмін науковою, науково-технічною інформацією та документацією;
- спільне використання науково-дослідних приладів і наукового обладнання;

– створення спільних науково-технічних центрів та творчих колективів.

На межі 1990-2000-х рр. було підписано низку нормативно-правових актів, які визначали подальшу українсько-польську співпрацю в галузі культури, освіти, науки і гуманітарної взаємодії. Зокрема такі [106]:

– Угода між урядами України та Польщі про співробітництво у справі охорони і повернення втрачених та незаконно переміщених під час Другої світової війни культурних цінностей (1996);

– Угода між Державним комітетом України з фізичної культури та спорту і Державною адміністрацією у справах фізичної культури і туризму Польщі про співробітництво та обміни в галузі фізичної культури та спорту (1996);

– Угода між урядами України та Польщі про співробітництво в галузі культури, науки та освіти (1997);

– Угода про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністром національної освіти Польщі (2001);

– Угода між Кабінетом міністрів України і урядом Польщі про співробітництво в галузі туризму (2005);

– Угода про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Генеральною Дирекцією державних архівів Польщі в галузі архівної справи (2008);

– Протокол про співробітництво між Міністерством культури і туризму України і Міністерством культури та народної спадщини Польщі на 2009–2012 рр. (2009);

– Протокол про співробітництво між Міністерством культури і туризму України та Міністром культури і національної спадщини Польщі на 2010–2013 рр.;

– Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Польщі про співробітництво в галузі освіти.

В Угоді про співробітництво в галузі культури, науки і освіти було визначено основні напрями розвитку українсько-польського співробітництва зокрема:

- встановлення безпосередніх контактів між установами і організаціями культури, творчими спілками, фондами України та Польщі;
- сприяння розвитку двостороннього культурного співробітництва та обміну на взаємовигідній основі;
- створення сприятливих умов для ширшого доступу до наукової літератури та періодичних видань;
- налагодження відносин у кінематографії;
- поглиблення співробітництва між науково-дослідними установами, академіями наук, закладами вищої освіти, вченими;
- сприяння в створенні необхідних умов для наукової співпраці;
- створення сприятливих умов для вивчення української мови, літератури та українознавства у закладах вищої освіти Польщі і польської мови, літератури та полоністики у закладах вищої освіти України;
- забезпечення прав української національної меншини у Польщі і польської національної меншини в Україні;
- обопільне сприяння у створенні культурних центрів;
- визнання культурних цінностей і забезпечення умов збереження культурної спадщини тощо [106].

Наступним кроком на шляху розширення українсько-польського співробітництва у сфері науки стало підписання протоколу стосовно створення Представництва Польської академії наук при НАН України у Києві і Представництва НАН України у Варшаві при Польській академії наук, який було підписано у листопаді 1999 р. Основним завданням цих представництв стала підтримка та популяризація української науки в Польщі і польської науки в Україні, надання допомоги в установленні зав'язків між науково-дослідними установами, окремими вченими тощо [73, с. 340]

Одним із важливих напрямів державної політики в галузі освіти визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського і світового освітніх просторів, що сьогодні потребує удосконалення системи освіти на усіх рівнях. Тенденції глобалізації сучасного суспільства висувають перед вітчизняною освітою завдання підготовки молоді до життя в умовах багатонаціонального полікультурного простору, вмінь спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей та культур.

На зміцнення польсько-українських освітніх відносин спрямовано міжнародну діяльність закладів вищої освіти. Значний вплив на розвиток освітніх взаємин має діяльність Львівського національного університету ім. Івана Франка, Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, Дрогобицького педагогічного інституту, Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича та ін. Викладачами цих закладів вищої освіти досліджуються різні проблеми українсько-польських відносин.

В Україні та Польщі першочергову увагу приділено поширенню знань і вивченню української та польської мов. У Польщі успішно розвивається україністика в провідних університетах країни. Тут є кафедри, що мають свою багату історію і значний доробок у цій галузі. Серед них: кафедри у Варшавському, Люблінському, Ягеллонському, Вармінсько-Мазурському університетах, а також у Вроцлаві, Познані, Ольштині тощо. Велику роботу з вивчення польської мови проводять в Україні у Львівському, Київському, Східноєвропейському (м. Луцьк) національних університетах, в Дрогобицькому педагогічному університеті проводиться підготовка викладачів та вчителів польської мови та літератури.

У багатьох гімназіях та ліцеях України польська мова викладається як іноземна та користується великою популярністю. До того ж практично у всіх великих українських містах є курси з вивчення польської мови. В загальноосвітніх навчальних закладах в Україні польською мовою навчалося близько 2 тис. учнів, як предмет польську мову вивчали 46 тис. учнів. В той

же час в Україні функціонувало два дошкільні навчальні заклади з вихованням польською мовою.

Натомість українських шкіл у Польщі лише п'ять. На одного учня в такому закладі виділяється більше коштів, ніж у звичайній школі. Це допомагає переселенцям з України легше пройти період інтеграції у польську спільноту й водночас зберегти національну ідентичність. Наприклад, в містечку Бартошице у школі, що носить ім'я Лесі Українки, навчаються 130 дітей. Це дитячий садок і вісім класів початкової школи, яку тут усі називають «українською». Окрім загальних предметів, вивчають польську, англійську, російську як другу іноземну і, звісно, українську мови. Для учнів старших класів викладають курс історії, культури та географії України. До того ж у закладі знаходиться музейний куточок в українському народному стилі [62].

З метою допомоги українським учням і студентам у вступі до польських закладів вищої освіти, в Україні реалізовано польсько-українську програму «ОсвітаПоль». У 2013 р. було відкрито Загальноукраїнський центр вивчення польської мови. Упродовж 7 років центр розвинув мережу фахових курсів по всій країні, що у 2020 р. нараховує десять сучасних офісів у найбільших містах України: Дніпрі, Вінниці, Запоріжжі, Києві, Івано-Франківську, Кропивницькому, Одесі, Кривому Розі, Харкові, Херсоні.

Суттєвий внесок у розвиток гуманітарної сфери українсько-польських відносин зроблено спеціалізованими центрами науки та культури, які діють у закладах вищої освіти. Так, на юридичному факультеті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка відбулося відкриття Центру польського права і підписання Угоди про співробітництво між КНУ і Вищою Школою Права та Адміністрації у Перемишлі. У вересні 2017 р. на юридичному факультеті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка відбулося відкриття школи польського права, яку створено у співпраці та за підтримки факультету права і адміністрації Варшавського університету.

За ініціативою Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України у Львові на правах громадської організації створено Інститут Центрально-Східної Європи. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України розробив концепцію Центру полоністики, де велику увагу приділяють вивченню польської мови, літератури, історії і культури, дослідженню українсько-польських взаємин тощо.

В усіх західних українських областях створено центри полоністики. Такий інтерес спричинений географічною близькістю з Польщею, інтенсивними культурними, економічними, родинними зв'язками. Зазначені центри займаються вивченням, дослідженням польської мови, історії та культури. Вони сприяли налагодженню освітніх взаємин з польськими навчальними закладами, українськими центрами культури в Польщі тощо.

Однією з оригінальних форм залучення української молоді до вивчення польської мови і культури є організація в Польщі літніх шкіл. Наприклад, у червні 2019 р. реалізовано проект «Діти і молодь без кордонів» – літня школа польської мови в Польщі, організована Спілкою поляків м. Києва в містах Поронино та Клементовиці. Метою цього проекту є вивчення польської мови, культури, історії, ознайомлення з польською системою середньої освіти для учнів 1–11 класів українських шкіл, участь в спільних шкільних заняттях і культурних заходах та укріплення і розвиток добросусідських відносин між дітьми і молоддю України та Польщі.

Задля покращення якості викладання рідної мови для національних меншин відповідно до Угоди між урядами України і Польщі про співробітництво в галузі культури, науки та освіти передбачено створення Комісії для задоволення освітніх потреб української меншини в Польщі і польської – в Україні, яка має завдання забезпечити представникам української національної меншини, що проживають на території Польщі, і польської національної меншини, що проживають на території України, умови для навчання рідною мовою, вивчення цієї мови, а також національної історії, географії та культури в дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх,

навчальних закладах, культурно-освітніх центрах, які створені організаціями польської національної меншини в Україні, і дошкільних закладах, школах та освітніх установах в Польщі тощо [54, с. 618].

Слід відзначити, що українська діаспора в Польщі є досить чисельною. Вона зосереджена переважно у північних і західних регіонах країни – Поморському, Західно-Поморському, Любуському, Вармінсько-Мазурському, Нижньо-Сілезькому і Підляському воєводствах. Велике скупчення українців спостерігається у південному Підляшші.

Співпраця в культурній та гуманітарній сфері між Україною та Польщею здійснюється також в рамках міжнародних організацій. До них належать: Асоціація європейських прикордонних регіонів, Союз європейських регіонів, Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи та інші.

Успішними проектами співпраці України та Польщі в культурній та гуманітарній сфері в рамках транскордонного співробітництва є:

- розробка та запровадження транскордонної програми соціальної та медичної реабілітації для дітей – представників національних меншин та соціально незахищених верств населення;

- українське транскордонне співробітництво у сфері туризму (неприбуткова організація «Панонія»);

- створення Центру українсько-польських ініціатив у місті Ужгороді (Фонд розвитку транскордонного співробітництва та Міжнародна асоціація установ регіонального розвитку).

Необхідно згадати про існування в Польщі Українського вчительського товариства, товариства «Український народний дім», Спілку українців політв'язнів і репресованих тощо. Життя українців у Польщі зосереджується головним чином навколо найбільшої української організації – Об'єднання українців у Польщі. Крім того, діють Союз українців Підляшшя, Об'єднання лемків. Українці в Польщі мають свої друковані органи, зокрема це журнал «Рідна мова» двомісячник «Над Бугом і Нарвою», щорічник «Український альманах», та ін.

Окремим блоком слід виділити польські громадські організації, які функціонують в Україні та є частиною українського громадянського суспільства. Мережа таких організацій сприяє популяризації польських і європейських цінностей, засвідчує історичний взаємозв'язок між народами, налагоджує відносини українців з поляками, встановлює різноманітні етнокультурні контакти. Серед них: Федерація польських організацій в Україні, Спілка поляків України, Об'єднання поляків «Полонія», Польський інститут у Києві, Національно-культурне товариство «Згода», Спілка поляків Донбасу, Союз поляків «Білий орел» тощо.

Культурна співпраця між Україною та Польщею є одним із найважливіших факторів розвитку стратегічного партнерства обох країн. Так фестиваль польської культури в Україні з часом перетворився на великий культурний проект, котрий охопив спочатку Львів, потім Київ, а з 2002 р. перебрався до Харкова та Одеси. У ньому приймають участь українські колективи, які мають у своєму репертуарі твори польських авторів, зокрема Український національний драматичний театр Івана Франка. Концертні програми та виставки ознайомлять тисячі українців з духовною культурою польського народу.

В травні 2011 року у Бердичеві відзначали Всесвітній день польської діаспори та поляків за кордоном та Дні польської культури. У церемонії взяв участь голова Верховної Ради України, голова Житомирської районної адміністрації, народні депутати України, делегація на чолі з маршалом Сенату Республіки Польща.

Однак культурна присутність Польщі в українському просторі не обмежується проведенням великої кількості культурних заходів. В Україні існує багато польських аматорських команд – хорові колективи, танцювальні колективи, оркестри національних інструментів, вокальні колективи, тощо.

Суттєвий внесок у розвиток гуманітарних відносин між Україною і Польщею робить Посольство України в Польщі. Так, відкриття Культурно-інформаційного центру Посольства України в Польщі 1 грудня 2006 р. значно

посилило діяльність у культурно-просвітницькому і інформаційному просторі, позитивно вплинуло на поглиблення зав'язків у галузі культурного співробітництва, сприяло більшому поширенню інформації про Україну в Польщі. До моменту відкриття Культурно-інформаційного центру Посольства України в Польщі присутність на польському мистецькому просторі української сучасної культури була здебільшого не зовсім систематизованим і координованим явищем і зніціювалася окремими митцями або творчими фундаціями. Започаткування роботи Центру дозволило надати системного характеру багатьом ініціативам, вдосконалити їх творче наповнення, утвердити в свідомості польського суспільства високоякісне українське мистецтво, яке має підґрунтя і традиції європейської школи, показати Україну як країну з великими можливостями і потенціалом [54, с. 619].

Поляки не байдужі до українсько-польської співпраці в галузі кінематографії, професійного та аматорського мистецтва. Польські режисери документальних фільмів зняли фільм про Симона Петлюру «Nielekkie Bractwo», художні фільми «З вогнем і мечем» та «Молитва за Мазепу».

У 2008 році українські митці в Польщі представили фільм сучасного українського режисера Миколи Мащенко «Богдан Хмельницький», який розповідає про бій під Збаражем – одну з найтрагічніших подій визвольної війни української нації проти польсько-литовського шляхетського панування. Крім того, в 2008 році був представлений фільм «Пан Андрій», який є біографічною історією про життя архієпископа греко-католицької церкви Андрія Шептицького.

Отже, українсько-польське співробітництво у культурній сфері включає театральну та музичну співпрацю фольклорних колективів, кінематографістів, письменників, художників, дитячих колективів, які беруть участь у різноманітних конкурсах, фестивалях та виставках. Це демонструє зацікавленість обох країн у подальшій безпосередній співпраці між регіонами, комунами, культурними та мистецькими установами, музеями, асоціаціями, установами та культурними центрами.

РОЗДІЛ 3. ПОТЕНЦІЙНІ ВАРІАНТИ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ СТОСУНКІВ

3.1 Труднощі та виклики стратегічному партнерству України і Польщі

Двосторонні відносини України та Польщі повною мірою відображають геополітичні складнощі, взаємозв'язок між суспільствами, історичний та культурний контекст розвитку історії Східної Європи. Двосторонні відносини України та Польщі розвиваються під впливом міркувань безпеки і прагнення до більш тісної співпраці. Проте їм не вдалося уникнути труднощів та конфліктів. На погіршення українсько-польських відносин впливають не тільки маніпуляції великих міжнародних акторів, але й зміни регіонального середовища і внутрішньополітичні процеси.

Сьогодні відносини з Україною і «східна політика» в цілому для зовнішньої політики Польщі мають, очевидно, другорядне значення порівняно з пострадянським періодом. На перше місце вийшли питання європейської та євроатлантичної інтеграції.

Ще одним фактором, що обмежує розвиток відносин «стратегічного партнерства» Польщі та України як частини східної політики Польщі, є потреба збалансування відносин Польщі з країнами пострадянського простору, з одного боку, та Російською Федерацією, з іншого [97].

Єдиний шаблон, який застосовується у стратегічному партнерстві України та Польщі – це підтримка через Польщу на шляху до членства в ЄС та НАТО України, що тривалий час описувалась традиційною формулою «Польща як адвокат України». Незважаючи на те, що ці закономірності збереглися в офіційній риторичі Польщі, їх фактичний зміст за останні роки значно змінився: пріоритетна підтримка членства України в ЄС відійшла на другий план як довгострокова, тоді як акцент робиться на стабілізації сусідніх країн та підтримці їх демократичного розвитку.

З 2015 року прагнення Польщі відігравати роль адвоката України в ЄС стає дедалі складнішим у здійсненні через нинішні недемократичні тенденції в Польщі, що спричиняють напруженість в інституціях ЄС і найбільших держав-членів Союзу, та безпрецедентне погіршення двосторонніх відносин між Україною та Польщею в останні роки президентства П. Порошенка. Підтримку українських європейських прагнень Польща почала обумовлювати прийняттям своєї позиції щодо суперечливих історичних питань [96].

Після 2015 року позиція Польщі як адвоката України на форумі ЄС знизилася через погіршення відносин з Німеччиною, Францією та інституціями ЄС та, як наслідок, послаблення позиції Польщі в Європейському Союзі. Однією з найважливіших причин цієї напруженості є внутрішня політика уряду Польщі. Суперечки про історію також перекладаються на європейський вимір польсько-українських відносин. Правляча партія, відкидаючи критичне ставлення до минулого Польщі, водночас закликає Україну розібратися з темними сторінками власної історії. Резидент Ярослав Качинський прямо поставив підтримку Польщею європейських прагнень України в залежність від відмови від спадщини УПА. У Польщі не було серйозних дискусій щодо наслідків повного відокремлення від спадщини УПА для української національної ідентичності та її проєвропейської орієнтації. Звичайно, українці повинні критично оцінювати темні сторінки історії УПА. Однак слід пам'ятати, що УПА найбільш однозначно відкидала російський протекціонізм ідентичності (росіяни як старші брати) та комунізм серед основних українських політичних сил у ХХ столітті, і поступово прийняла демократичну систему.

Сьогодні Польща, як член НАТО та ЄС, як країна, втричі багатша за Україну, з втричі більшою економікою (за паритетом купівельної спроможності) і набагато сильнішими інституціями, прагне неформальної ролі старшого брата у відносинах з Києвом. Водночас «революція гідності» та російська агресія призвели до помітного зростання суб'єктивності української політичної еліти. Як результат, Польща має серйозну проблему з більш

суб'єктивною Україною. Ця напруга явно зросла після приходу до влади партії «Право і справедливість» (PiS) у 2015 році, зокрема, завдяки її принциповим підходам до історичної політики та суверенної зовнішньої політики. Як наслідок, протягом 2016-2019 рр. відбулося найсерйозніше погіршення польсько-українських відносин з часу здобуття Україною незалежності в 1991 році. Разом з цим послабились контакти на рівні президента. Президент Анджей Дуда відвідав Україну протягом 3,5 років перебування на цій посаді. Однак ні прем'єр-міністр Беата Шидло, ні прем'єр-міністр Матеуш Моравецький не відвідали Україну [97].

Переміщення пріоритетів з логіки членства на логіку стабілізації та підтримка розвитку демократії сформували своєрідний стратегічний розрив у відносинах між Україною та Польщею, результатом якого є «подвійний шлях» поточних відносин, в яких гострий конфлікт щодо історичних питань (вимір особистості) співіснує з активною практичною співпрацею (вимір безпеки).

Польща свідомо переосмислила значення та зміст історичної політики у міжнародних відносинах, особливо політики примирення з Україною. У діалозі між двома країнами ключовими є такі питання:

- чи зростання історичних непорозумінь матиме негативний вплив на динаміку практичної співпраці;
- чи розширення масштабів та глибини співпраці на всіх рівнях подолає негативний вплив історичного дискурсу на стосунки обох країн.

Негативно на українсько-польські відносини вплинуло ухвалення Верховною Радою України Закону «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України» і ухвалення Сеймом Польщі резолюції про визнання Волинської трагедії геноцидом польського народу українськими націоналістами, а також рішення України призупинити польські ексгумаційні роботи на Волині та Польщі – обмежити в'їзд до ЄС тогочасному голові Інституту національної пам'яті Володимиру В'ятровичу і Святославу Шереметі [63].

Покращення двосторонніх відносин відбулося тільки після зміни влади в Україні у 2019 р., та зміщенні у Польщі уваги до західного вектору історичної політики. Водночас зростає інтенсивність соціально-економічних контактів. Польща третій рік поспіль залишається провідним напрямком для української трудової міграції (сьогодні більше 200 тис. українців мають офіційну посвідку на проживання у Польщі, а більше 1 млн працюють у Польщі на тимчасовій основі).

З іншого боку, спостерігається зміна характеру політичного партнерства. Польща продовжує підтримувати суверенітет та територіальну цілісність України, голосувати за продовження санкцій ЄС проти Росії, виступає за поглиблення євроатлантичної інтеграції України, але одночасно з цим протягом останніх 2-3 років відчувається втрата інтересу з польської сторони до східного напрямку зовнішньої політики. Основною причиною цього є те, що польська дипломатія наразі більше зосередилася на відносинах з ЄС, які останнім часом погіршилися внаслідок польської судової реформи, яку критично оцінив Трибунал юстиції ЄС. Іншою важливою причиною є загальна втома польських правлячих еліт від політичної турбулентності у країнах «Східного партнерства». З українського боку розвитку стратегічного партнерства бракує концептуального та реального наповнення. Українські політичні еліти все менше розраховують на Польщу в контактах з ЄС, спільні інфраструктурні проекти не належать до національних пріоритетів.

У Польщі після перемоги на парламентських виборах у жовтні 2019 року партії «Право і справедливість» їй найближчі три роки належатиме вся повнота влади. В липні 2020 року президентом кандидата від цієї політичної сили повторно обрано Анджея Дуду. Для партії «Право і справедливість» головним зовнішньополітичним викликом є відносини Польщі із Заходом, зокрема питання зміцнення польської військової безпеки та ролі Польщі в Центрально-Східній Європі. Свої позиції партія «Право і справедливість» намагалася посилити завдяки партнерству з адміністрацією колишнього президента США Д. Трампа у Вашингтоні, що викликало критику в самій

Польщі з боку лібералів і лівих. Натомість позиція Польщі у ЄС була послаблена через конфлікт між Варшавою та Брюсселем [97].

Україна і українсько-польські двосторонні відносини не були темою виборчих кампаній у Польщі в 2019-2020 рр. Проте для партії «Право і справедливість» у другій каденції пріоритетом залишаються питання історичної політики. Тут акцент також зміщений на Захід (голокост на території Польщі, відповідальність Німеччини за Другу Світову війну, та поляки народів світу). 2020 року більшого медійного резонансу набула заява В. Путіна про співвідповідальність поляків за початок Другої Світової війни, ніж річниця Волинської трагедії. 11 липня 2020 р. було проголошено, що у м. Хелм в Люблінському воєводстві буде створено Інститут правди та поєднання, який досліджуватиме «Волинський злочин».

Основним джерелом напруженості протягом багатьох років між Польщею та Україною є проблема різного тлумачення деяких історичних питань. Прихід партії «Право і справедливість» до влади посилив ці відмінності. Злочини, скоєні УПА проти поляків у 1943–1945 рр. (особливо на Волині), є центральними для польської пам'яті та історичної політики. Інші важливі історичні нитки, у тому числі позитивні, щодо польсько-українських відносин опущені в офіційному польському історичному порядку денному. Зокрема, дотепер найбільше напруження у міждержавних відносинах викликають наступні історичні питання.

Волинська трагедія залишається найбільш гострою в українсько-польському діалозі. Сеймом визнано вбивство 100 тис. поляків на Волині у 1943-1945 рр. геноцидом польського народу, вчиненого УПА. Хоча Конституційний трибунал Польщі на початку 2019 р. визнав «українські» зміни закону «Про Інститут національної пам'яті» неконституційними, Сейм досі не змінив текст цього закону відповідно до вироку Трибуналу. Замість цього за рекомендаціями дослідників та представників громадськості польська влада почала звертати більше уваги на тих, хто допомагав полякам врятуватися від смерті під час Другої Світової війни – є

серед відзначених новою президентською медаллю *Virtus et Fraternitas* і українці.

Тема волинської різанини пов'язана із зростаючою ідеалізацією польського минулого на прикордонних землях («кресинтименталізм») серед поляків з 2004 року та посиленням основного потоку польської ідентичності з позитивним ставленням до спадщини – явно антиукраїнської. Ці процеси ідентифікації підтримуються партією «Право і справедливість».

Історія міжвоєнної Польщі є менш конфліктогенною, ніж Волинська трагедія, проте теж доволі емоційною. Хоча польська сторона в цілому визнає тогочасну політику стосовно національних меншин хибною, вона категорично не погоджується, що приєднання Східної Галичини до Польщі у 1920 р. було анексією (як вважають більшість українських дослідників). Те ж саме стосується і окреслення політики міжвоєнної Польщі стосовно українських земель як колоніальної.

Польські фахівці та пам'яткоохоронні інституції схвильовані станом архітектурної спадщини XV-XVIII ст. на території України. Це світська архітектура, що пов'язана з історією магнатських родин, які склали політичні еліти Речі Посполитої. Вона постраждала внаслідок світових воєн, що прокотилися територією України, дій комуністичної влади, проте після 1991 р. не отримали належної уваги з боку української влади [63].

Також важливу роль у двосторонніх відносинах відіграє тема польських поховань в Україні. Володимир Зеленський у вересні 2019 р. оголосив, що дозволяє відновити роботи з ексгумації польських поховань на Західній Україні, які були призупинені у 2017 році. Тоді було фактично заблоковано роботи через брак реакції з боку польської влади на руйнування пам'ятника УПА на цвинтарі у с. Грушовичі в Підкарпатському воєводстві. Своєю чергою, рішення адміністрації В. Зеленського стосовно відновлення ексгумацій у Варшаві було оцінено дуже прихильно.

Ще одна тема, яка є причиною виникнення труднощів у двосторонніх відносинах, – українські пам'ятники у Польщі. У 2014-2017 рр. ультраправі

угруповання, можливо пов'язані з Росією, зруйнували у Польщі близько 10 українських пам'ятників, встановлених на місці поховань воїнів УПА. Польський уряд відмовився рішуче засудити ці дії, а також не видав дозволу на відновлення пам'ятників, мотивуючи це неврегульованим характером юридичного статусу частини з них.

Водночас варто зазначити, що поляки все частіше сприймають Україну не через призму історії або політичних подій, а через призму української міграції. На період карантину польський парламент ухвалив пакет законів, які дозволили українським працівникам залишитися у країні. Важливим чинником в міграційних процесах Польщі є інтенсифікація трудової міграції з України в результаті можливості безвізового перетину кордону ЄС та військової агресії Росії на сході України. Польські чиновники навіть відмовились приймати біженців з Близького Сходу, зокрема Сирії, мотивуючи це тим, що вже надали притулок мільйону громадян України. Проте в реальності українці в Польщі фігурують насамперед як трудові мігранти, необхідні польській економіці, ніж як отримувачі соціальної та економічної допомоги. Це підтверджується подіями після початку пандемії коронавірусу, коли уряд Польщі пішов на безпрецедентні дії для залучення українських сезонних працівників в аграрний сектор. Колишні президенти Польщі Б. Коморовський та А. Квасневський спільно закликали до формування довгострокової міграційної політики та полегшення процедур отримання дозволів на роботу й проживання для українських працівників. З початком пандемії COVID-19 виникали побоювання стосовно значного ризику відтоку українських мігрантів з Польщі на ринки інших членів ЄС [15].

Таким чином, прагнення відродити польсько-українські відносини вимагає переосмислення, концептуального та практичного оновлення стратегії дій. Польща та Україна не повинні задовольнятися тим, чого вони досягли у взаємних відносинах, необхідно надати їм новий динамізм.

3.2. Перспективи подальшого розвитку українсько-польських відносин

Польща та Україна стикаються з новими глобальними викликами та проблемами, які потребують негайного вирішення, щоб мати можливість ефективно співпрацювати в майбутньому. Двостороння співпраця дасть змогу більш продуктивно вирішувати ці питання. Сьогодні перспективними є декілька основних напрямків двосторонньої співпраці між Україною та Польщею. Розглянемо їх більш детально.

Проблеми безпеки, тобто спільне реагування на агресію та провокації з боку таких країн, як Росія, сприяння зближенню України та НАТО та підтримка модернізації української армії. Це має посилити безпеку на території Східної Європи та визначити фактор безпеки як один із обов'язкових елементів українсько-польських відносин.

Російська збройна агресія проти нашої держави актуалізувала потребу оновлення всіх можливих форматів співпраці у сфері безпеки Польщі та України. Безумовно, першість належить співпраці з Північноатлантичним альянсом, що, зрештою, відображено в Конституції України. Однак формати, що логічно доповнюють співпрацю з Альянсом, повинні використовуватися додатково, особливо співпраця із сусідніми країнами, що особливо стосується бачення викликів безпеці України зі сторони Російської Федерації. У Стратегії національної безпеки України, затвердженій В. Зеленським у вересні 2020 року, місце Польщі було особливо виділено серед сусідніх країн. Зокрема, у розділі 3 було зазначено, що Україна розвиватиме своє стратегічне партнерство з Республікою Польща з метою захисту національних інтересів, а також зміцнення регіональної безпеки [97].

Польща у Стратегії національної безпеки також зазначає, що Російська Федерація своїми імперіалістичними намірами становить загрозу світовому порядку. Порушення кордонів у повоєнній Європі та збройна агресія на Донбасі, зокрема, окупація Криму є спільними викликами для Польщі та

України. Більше того, заявляється, що Республіка Польща докладе всіх зусиль для зміцнення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, послідовно підтримуючи її європейську та євроатлантичну інтеграції.

У контексті нещодавньої активації російських військ в окупованому Криму та вздовж східного кордону України, питання безпеки стає головною темою двосторонньої співпраці двох країн. Анджей Дуда навіть під час президентської кампанії 2015 року запропонував змінити Нормандський формат та включити США та сусідні до України країни до нього. У 2019 році, ще до вступу на посаду президента, В. Зеленський також говорив про можливість приєднання Польщі до переговорного процесу щодо Донбасу. Тому можна припустити, що влада обох країн вимагає посилення ролі Польщі у мирному процесі в Україні. Інша річ, що знайти варіант для нього може бути непросто, оскільки це також залежить від інших країн. Тим не менше, Польща залишається активною у формуванні регіональної безпеки, і підсумки зустрічі А. Дуди з В. Зеленським дозволяють дійти висновку, що саме Польща займатиметься проблемою російської агресії на форумах, недоступних для української політичної еліти. А. Дуда, зокрема, пообіцяв, що питання нещодавньої активації російських військ буде підняте на саміті «Бухарест дев'ять» у травні та на саміті НАТО в червні 2021 р. Таким чином, Польща знову стане специфічним голосом України в європейських структурах, принаймні з погляду безпеки. Однак у серпні 2021 р. планується створити формат, за яким Польща зможе безпосередньо впливати на розробку стратегії відновлення миру на українських землях – Кримську платформу [92].

Кримська платформа. Вперше В. Зеленський розповів про плани створення міжнародної ініціативи, спрямованої на розробку стратегії та механізму деокупації Криму, у вересні 2020 року під час 75-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Інавгураційний саміт Кримської платформи повинен відбутися 23 серпня 2021 року в рамках святкування 30-ї річниці незалежності

України. Повний склад учасників поки не відомий, але, за різними звітами, на саміт можуть приїхати представники США, Канади, Великої Британії, Туреччини, Франції, Естонії та Словаччини. Свою участь підтвердили також Верховний представник Європейського Союзу у закордонних справах та політиці безпеки Жозеф Боррель та президент Європейської Ради Шарль Мішель. Після двосторонньої зустрічі Володимира Зеленського та Анджея Дуди український президент повідомив, що Дуда також прийняв запрошення на інавгураційний саміт Кримської платформи. Таким чином, Польща вперше візьме участь у форматі, який безпосередньо спрямований на встановлення миру в Україні. Це може дати обом країнам можливість і надалі залучати Польщу до мирних переговорів щодо ситуації в Україні.

Три моря. Володимир Зеленський розповів про готовність України приєднатися до Ініціативи трьох морів восени 2019 року, але проблема полягала у відсутності формату, який би дозволив Україні так чи інакше приєднатися до цієї Ініціативи. Проте слова президента Естонії Керсті Кальюлайд у Варшаві 3–4 травня свідчать про те, що країни трьох морів близькі до розробки такого формату. Вона наголосила, що варто використовувати можливості трьох морів для надання економічної допомоги Україні. Серед інших Кальюлайд запропонувала Україні стати бенефіціаром Інвестиційного фонду трьох морів. Наразі такий формат співпраці видається найбільш надійним. Однак особливу роль у фактичному запуску подібної співпраці повинна відігравати Польща як один із ініціаторів Ініціативи трьох морів та як країна, найтісніше пов'язана з Україною в багатьох аспектах усіх країн-членів Ініціативи. Отже, безперечно можна стверджувати, що тема Ініціативи трьох морів з'являтиметься під час кожної польсько-української розмови на найвищому політичному рівні [92].

Люблінський трикутник. Дипломатичний формат Люблінського трикутника, створений 28 липня 2020 р. в Любліні міністрами Міністерства закордонних справ України, Польщі та Литви: Дмитром Кулебою, Яцеком Чапутовичом та Лінасом Лінкявічусом. Перспективи цього формату були

висвітлені під час січневої онлайн-зустрічі міністрів закордонних справ трьох країн. Міністри домовились, що цей формат має стати справді впливовою регіональною асоціацією, а діалог між трьома країнами повинен відбуватися не лише на політичному, але й на експертному і науковому рівнях. Також має бути створена молодіжна платформа, яка об'єднає молодь з трьох країн.

Україна покладає великі сподівання на Люблінський трикутник. По-перше, це пов'язано з тим, що Україна є співзасновником цього формату та зацікавлена у його ефективності. По-друге, всі три країни все частіше поділяють спільні виклики та загрози Росії.

Люблінський трикутник має великий потенціал, перш за все, стати важливою формою регіональної співпраці, а по-друге – сприяти європейській та євроатлантичній інтеграції України. Такої позиції дотримується більшість українських та закордонних експертів, які зосереджуються на наповненні цього формату конкретним вмістом, насамперед у галузі безпеки, порівнявши цей трикутник із Веймарським трикутником, який був створений у 1991 р. за спільною ініціативою Німеччини, Франції та Польщі.

Володимир Огрязко, колишній міністр закордонних справ України, наголосив, що Люблінський трикутник повинен зосередитись на таких завданнях, як НАТО, Європейський Союз, протидії російській агресії, лобіюючи інтереси України як на Донбасі, так і в Криму [92].

У Міністерстві зовнішньої політики Литви пояснили формування Люблінського трикутника наступним чином: загальні проблеми дають поштовх зміцненню співпраці між трьома країнами.

Сьогодні Польща та Литва можуть допомогти Україні, поділившись своїм досвідом та підтримкою для її наближення до Заходу. Тут було б важливо встановити постійний календар зустрічей на різних рівнях, від зустрічей президентів до зустрічей міністрів. Динамічна співпраця в рамках Люблінського трикутника також може призвести до оновлення співпраці в рамках Веймарського трикутника. Однак це питання майбутнього. А тепер учасникам Люблінського трикутника слід подумати, як заповнити діяльність

новоствореного формату з конкретним значенням. Для цього в першу чергу мають відбутися зустрічі міністрів оборони трьох країн. Затримка в організації такої міністерської зустрічі пов'язана з тим, що в Литві проводились парламентські вибори та ім'я наступного міністра оборони держави поки не відомо. Однак відомо, що Україна готова організувати у 2021 році в столиці зустріч президентів Люблінського трикутника. Для того, щоб забезпечити успіх зустрічі на найвищому рівні, потрібно буде належним чином підготовленим. Перш за все, проаналізувати співпрацю між країнами-учасниками трикутника у сфері безпеки. Сьогодні такою базою є литовсько-польська-українська бригада LITPOLUKRBRIG, яку розглядають усі три країни для практичного інструменту, який дозволяє українським військам прийняття робочих процедур, практики та стандартів бригади НАТО. І цей інструмент працює досить добре. Більше того, міністр оборони України, Андрій Таран запропонував включити до завдань бригади LITPOLUKRBRIG міжнародні мирні операції, зокрема в Косово. Досвід існування бригади, є основою для розширення шляхів і форматів для продовження його використання, зокрема, залучення командування до бойової підготовки та навчань, що проводяться Альянсом та Європейським Союзом – наголосив міністр маючи на увазі досвід отриманий українськими військовими під час війни на Донбасі.

Зі свого боку, Литва, через навчальну місію Литви в Україні, допомагає навчати особовий склад спецназу та механізованих підрозділів і повітряно-десантних сил, а також снайперів. Фактичне завдання цієї місії полягає у вихованні лідерів серед сержантів. І, мабуть, найважливіше завдання Люблінського трикутника має полягати в посиленні координації дій проти російської дезінформації та кіберзагроз.

Однак, хоча формат Люблінського трикутника виглядає дуже перспективним, поки що не можна стверджувати, що він є достатньо ефективним у відповіді на поточні виклики регіональної політики. Особливо після початку масових акцій протесту в Білорусі, всупереч очікуванням,

Люблінський трикутник не став органом, що координує політику щодо Лукашенка в трьох сусідніх країнах. З іншого боку, президенти Польщі та Литви виступили із спільною заявою без президента України, і єдиною реакцією Люблінського трикутника стала коротка заява міністрів закордонних справ, в якій вони висловили свою глибоку стурбованість.

Тому питання функціонування Люблінського трикутника залишається на порядку денному українсько-польських відносин і, безумовно, неодноразово обговорюватиметься під час двосторонніх зустрічей представників обох країн.

Східне партнерство. Цього жовтня у Брюсселі відбудеться перший за два роки саміт Східного партнерства. Після підписання угод про асоціацію між ЄС та Молдовою, Україною та Грузією часто говорять про кризу в цій програмі, яка після виконання своїх початкових цілей стала, скоріше, лише місцем зустрічей на найвищому рівні. Під час саміту в 2021 році планувалося опублікувати спільну декларацію, що містить 5 політичних пріоритетів. Це може бути кроком, який відродить Східне партнерство, представляючи цю програму з новими цілями та інструментами дій. Однак поки криза цієї програми триватиме, це питання також залишатиметься актуальним у польсько-українських відносинах, оскільки Польща є одним із ініціаторів Східного партнерства [94].

Звичайно, ці теми не вичерпують порядку денного польсько-українських відносин найближчим часом. Однак це питання, ефективні рішення яких залежать від подальших стратегічних перспектив двосторонньої співпраці. На практиці Польща та Україна зараз перебувають на етапі пошуку, формування та розвитку ефективних механізмів співпраці, і залежно від того, як ці механізми будуть функціонувати на практиці, можна буде досягти більшої чи меншої регіональної інтеграції, і це буде залежати від того наскільки сильними будуть можливості впливу Польщі на ситуацію в регіоні Східної Європи.

Економічна співпраця. Створення сприятливих умов для розвитку виробництва по обидва боки кордону, залучення інвестицій в українську

економіку та збільшення товарообігу між країнами, що призведе до мінімізації негативних факторів економічної кризи внаслідок пандемії та нелегальної міграції.

Реалізація проекту «Балтійська труба», який дозволить Польщі відмовитись від необхідності купувати російський газ у найближчі роки, чітко оновлює питання про будівництво сполучного газопроводу між польською та українською газопровідними системами.

Польща є прекрасним напрямком для інвестицій та розвитку бізнесу. Підтримкою українських підприємців у Польщі займається Асоціація Українського бізнесу, яка сприяє адаптації українських компаній у Польщі та надає підтримку для виходу на ринок ЄС. Асоціація представляє такі галузі: ІТ, сектор послуг, сільське господарство, транспорт, виробництво товарів, металообробка, упаковка, будівництво, роздрібна торгівля тощо. Основними цілями Асоціації були:

- лобіювання;
- захист ділових інтересів;
- обмін інформацією між топ-менеджерами та власниками бізнесу.

Ще одним завданням, яке виконує Асоціація, є щомісячні мережеві заходи, на які підприємців та представників глобальних корпорацій запрошують для обміну досвідом та найкращих практик.

Транскордонне співробітництво. Розвиток транскордонної співпраці, що може сприяти підвищенню рівня життя населення на місцевому рівні та транскордонній інтеграції. Як результат, польсько-українські відносини на міжрегіональному рівні створять нові можливості для співпраці по обидва боки кордону.

Україні в найближчі роки буде потрібна підтримка Польщі на міжнародній арені. Це вимагає відновлення регулярних польсько-українських міжурядових зустрічей та консультацій. Однак на цьому етапі необхідно додати, що якщо Польща хоче бути ефективною у своїй проукраїнській

діяльності, завданням номер один для польського уряду повинно бути посилення значення Польщі в політиці Заходу, особливо відновлення співпраці Польщі з найважливішими європейськими партнерами, особливо з Німеччиною та Францією [92].

Майбутня перспектива головування Польщі в ОБСЄ у 2022 році збільшує відповідальність Варшави за підтримку мирного процесу на території України. Польське головування в Раді ЄС у 2025 році також зовсім скоро. Польща може запропонувати Україні отримати статус кандидата в члени ЄС у 2025 році.

Зрозуміло, що лише повна імплементація угоди про асоціацію між Україною та ЄС може створити умови для початку переговорів про наступні етапи інтеграції. Це робота, яку потрібно зробити перш за все Україні, але роль Варшави – крім лобіювання в європейських столицях – повинна полягати у створенні ефективного польсько-українського партнерства для успіху в реалізації порядку денного Асоціації.

Потрібні також нові ініціативи, які допоможуть об'єднати два народи. Наприклад, можна запустити постійний форум співпраці між органами місцевого самоврядування, розширити сферу співпраці молоді, переглянути можливість створення спільного університету та польсько-українського телеканалу. В економіці варто переглянути ефективність наявних інструментів підтримки торгівлі та взаємних інвестицій.

Польська міграційна політика також вимагає суттєвих виправлень. Вона повинна бути доброзичливіша до мігрантів. Наприклад, мова йде про полегшення отримання права на постійне проживання в Польщі та про спрощення возз'єднання сімей, а в довгостроковій перспективі – прискорення можливості отримання польського громадянства. Це мало б позитивний вплив на польсько-українські відносини. Сприятливі відносинам в цій сфері могла б польсько-українська міжурядова угода про трудові права.

Звичайно необхідно надалі продовжувати історичний діалог. Польща в цій сфері повинна прагнути до своєї максимальної професіоналізації та

відриву від політичного діалогу. Це може відбуватися, наприклад, шляхом створення окремої польсько-української «групи з важких питань» за зразком тієї, що існувала в польсько-російських відносинах. Учасники цієї групи виступають за подолання націоналістичних міфів у двосторонніх відносинах, наголошують на необхідності проведення об'єктивних наукових досліджень проблемних питань спільної історії, здійснення обміну та публікацій історичних джерел, а також самокритичного ставлення до свого минулого як з боку українців, так і з боку поляків.

Таким чином перспективними для співпраці України та Польщі є такі напрямки, як розвиток співпраці у військово-технічному секторі, інвестиційна співпраця, створення спільних підприємств, транскордонне співробітництво, Люблінський трикутник.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у дипломній роботі дослідження особливостей українсько-польських відносин на сучасному етапі та перспектив їх розвитку у майбутньому ми дійшли таких висновків.

Українсько-польські відносини завжди були об'єктом дослідження вітчизняних науковців. Слід відзначити, що тільки системне бачення та використання теоретично-концептуальних засад разом із застосуванням наукової методології робить можливим цілісне висвітлення сучасних українсько-польських відносин. Бажання обох народів до взаємного пізнання та збереження культурних надбань підтверджується наявністю історичних традицій українсько-польських культурних взаємин та розмаїттям їх проявів на сучасному етапі історичного розвитку.

У процесі дослідження українсько-польських двосторонніх відносин було проаналізовано політичні, економічні, торговельні, гуманітарні, культурні, науково-технічні відносини з метою отримання повної інформації про розвиток міждержавної взаємодії України та Польщі.

Формуванню українсько-польських міждержавних стосунків сприяла низка чинників, зокрема, Україна є найбільшим сусідом Польщі зі значними природними ресурсами і досить великим внутрішнім ринком, а також споконвічним сусідством двох етносів та активними міжетнічними контактами; Україна і Польща тісно пов'язані спільними інтересами у сфері безпеки в широкому розумінні цього поняття – від військової до екологічної; у політичному і економічному розвитку обох країн значне місце відводиться включенню їх у європейську мережу транспортних коридорів – автомобільних та залізничних.

Україна та Польща вступили в XXI ст. з історично новою якістю двосторонніх міждержавних відносин. Українсько-польські стосунки, не зважаючи на існування складної історичної спадщини, вступили у фазу прагматичного, конструктивного, взаємовигідного розвитку. Сьогодні між

Україною і Польщею розвивається співпраця в політичній, економічній, соціально-гуманітарній, війсьній, стратегічних сферах.

Українсько-польські міждержавні відносини розпочалися відразу після здобуття Україною незалежності в 1991 р. Польща стала першою країною у світі, що визнала державну незалежність України. Важливим етапом у формуванні українсько-польських міждержавних відносин став перший офіційний візит 18–19 травня 1992 р. Президента України Л. Кравчука до Республіки Польща.

Приєднання Польщі до ЄС суттєво вплинуло на розвиток українсько-польських міждержавних відносин. Основною особливістю візитів став розгляд усіх питань через призму євроінтеграційного курсу обох країн. Зокрема, увага акцентувалася на необхідності передання досвіду Польщі у сфері соціально-економічних перетворень, налагодженні тісної співпраці між законодавчими органами України та Польщі для прискорення процесу наближення українського законодавства до норм ЄС, опрацювання в рамках шенгенських положень окремої угоди про максимально ліберальні умови майбутнього візового режиму між Україною і Польщею.

Аналіз торговельних відносин між Україною та Польщею показав, що протягом 2020 р. загальний товарообіг товарами з Польщею склав 7361,9 млн дол. США і протягом року зменшився на 43 млн дол. США, або на 0,6% переважно за рахунок скорочення експорту, хоча імпорт також зменшився. Експорт товарів за результатами 2020 року складав 3273,1 млн дол. США і протягом 2020 року зменшився на 22,7 млн дол. США, або на 0,7%. Імпорт товарів у 2020 році склав 4088,8 млн дол. США та зменшився протягом року на 20,3 млн дол. США, або на 0,5%.

Негативним моментом для України є переважання імпорту над експортом протягом усього аналізованого періоду. Негативне зовнішньоторговельне сальдо протягом останніх 6 років зросло більше ніж у 2 рази і станом на кінець 2020 року складало 815,7 млн дол. США.

Обсяг прямих інвестицій Польщі в Україну станом на 31.12.2019 р. склав 693,7 млн дол. США, що становить 1,9% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, вкладених в економіку України.

Важливою сферою гуманітарних відносин між Україною та Польщею є поширення освітнього, наукового і міжкультурного діалогу. Гуманітарна складова двостороннього співробітництва стала одним з основних напрямів українсько-польської співпраці, а стратегічний характер відносин України та Польщі заклав підвалини системної, стійкої політики в культурно-гуманітарній сфері.

Одним із важливих напрямів державної політики в галузі освіти визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського і світового освітніх просторів, що сьогодні потребує удосконалення системи освіти на усіх рівнях. Тенденції глобалізації сучасного суспільства висувають перед вітчизняною освітою завдання підготовки молоді до життя в умовах багатонаціонального полікультурного простору, вмінь спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей та культур.

Українсько-польське співробітництво у культурній сфері включає театральну та музичну співпрацю фольклорних колективів, кінематографістів, письменників, художників, дитячих колективів, які беруть участь у різноманітних конкурсах, фестивалях та виставках. Це демонструє зацікавленість обох країн у подальшій безпосередній співпраці між регіонами, комунами, культурними та мистецькими установами, музеями, асоціаціями, установами та культурними центрами.

У сучасній політичній ситуації відносини між Україною та Польщею пов'язані низкою факторів, зокрема, такими як безпека, торговельно-економічне співробітництво, економічна міграція та транскордонне співробітництво. І це, незважаючи на те, що в певних політичних групах в обох країнах існує достатньо політичних розбіжностей, і вони в основному базуються на різних оцінках історичних подій і навіть трагічних сторінок історії наших народів.

Сьогодні відносини з Україною і «східна політика» в цілому для зовнішньої політики Польщі мають, очевидно, другорядне значення порівняно з пострадянським періодом. На перше місце вийшли питання європейської та євроатлантичної інтеграції. Спостерігається зміна характеру політичного партнерства. Польща продовжує підтримувати суверенітет та територіальну цілісність України, голосувати за продовження санкцій ЄС проти Росії, виступає за поглиблення євроатлантичної інтеграції України, але одночасно з цим протягом останніх 2-3 років відчувається втрата інтересу з польської сторони до східного напрямку зовнішньої політики.

Покращення двосторонніх відносин відбулося тільки після зміни влади в Україні у 2019 р., та зміщенні у Польщі уваги до західного вектору історичної політики. Водночас зростає інтенсивність соціально-економічних контактів. Польща третій рік підряд залишається провідним напрямком для української трудової міграції (сьогодні більше 200 тис. українців мають офіційну посвідку на проживання у Польщі, а більше 1 млн працюють у Польщі на тимчасовій основі).

Польща та Україна стикаються з новими глобальними викликами та проблемами, які потребують негайного вирішення, щоб мати можливість ефективно співпрацювати в майбутньому. Двостороння співпраця дасть змогу більш продуктивно вирішувати ці питання. Сьогодні перспективними є декілька основних напрямків двосторонньої співпраці між Україною та Польщею: розвиток співпраці у військово-технічному секторі, інвестиційна співпраця, створення спільних підприємств, транскордонне співробітництво, Люблінський трикутник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець Л. М., Гевко В. Р. Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.). Тернопіль : Редакційно-видавничий центр ТНПУ імені В. Гнатюка, 2009. 153 с.
2. Алексієвець Л., Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат (політико-економічний і секторальний аналіз) : монографія. Львів : Світ, 2011. 384 с.
3. Андрушків Б. М., Дейнега І., Владимир О. М., Павликівська О. І., Решетник В. Політичні реверанси з історико-претензійним забарвленням: Польща – Україна – Світова Спільнота. *Галицький економічний вісник*. 2018. № 1. С. 119–132.
4. Андрушків Б., Погайдак О., Кирич Н., Решетник В., Паляниця В. Взаємовідносини Україна – Польща – Росія в умовах гібридного міждержавного протистояння (Аналітика історичних поглядів на духовний, політичний та соціально-економічний розвиток добросусідських, міждержавних відносин в умовах суспільної нестабільності). *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2018. Вип. 2. С. 160–178.
5. Антонюк Н., Сенюк Ю. Україна у сфері геополітичних інтересів Республіки Польща. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 35. С. 56–66.
6. Бабак О. І. Політика Польщі щодо України (кінець 1980-х – 1990- і роки) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.02 «Всесвітня історія» / Ін-т укр. археогр. та джерелознав. ім. М. С. Грушевського НАНУ. К., 2002. 19 с.
7. Богородецька О. Україна та Польща: тенденції співпраці міст-побратимів. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2014. Т. 27–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2014_27-28_25.
8. Бочаров С. В. Україна у зовнішній політиці Польщі на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Грані Історії*. 2009. С. 141–149.

9. Бояківський Л. Енергетичний проект «Одеса-Броди-Гданськ» як приклад транскордонного співробітництва Україна-Польща. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Політичні науки.* 2010. Вип. 4. С. 224–233.
10. Буглай Н.М. Формування позитивного іміджу Польщі на міжнародній арені. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки.* 2016. № 2. С. 94–98.
11. Василенко Д. М., Василенко С. Д. Україна: міжнародні зв'язки : навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. юрид. акад., Одес. нац. морська акад. Одеса : Юридична література, 2004. 168 с.
12. Васянович Г. Спільні пошуки: Україна – Польща (Інформація про V науковий форум: «Інтердисциплінарність педагогіки і її дисциплін»). *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2013. № 5. С. 259–264.
13. Волошина С. В., Проволоцька О. М. Демоекономічні вектори розвитку: Україна та Польща. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2020. Вип. 43. С. 198–205.
14. Гевко В. Україна і Польща: від колізій минулого до спільних європейських цінностей. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини.* 2013. Вип. 11. С. 113–124.
15. Головні виклики у двосторонніх відносинах України з Польщею (у культурно-історичному контексті). URL: <http://fpp.com.ua/golovni-vyklyky-u-dvostoronnih-vidnosynah-ukrayiny-z-polshheyu-u-kulturno-istorychnomu-konteksti/>.
16. Горін Н. О. Міжнародне науково-технічне співробітництво як чинник модернізації економіки. *Наукові записки Української академії друкарства.* 2012. Вип. 3 (40). С. 30–35.
17. Гошовський І. Чому Україна не Польща? *Економіст.* 2012. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_9_2.

18. Грабинський І., Міхель Р. Перспективи розвитку торгівлі послугами між Польщею та Україною після підписання угоди про асоціацію Україна – ЄС. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 36(1). С. 15–22.

19. Гуманітарна сфера: питання теорії та практики : монографія / В. І. Куценко, Л. Г. Богуш, О. А. Комарова та ін. ; за ред. В. І. Куценко. К. : Наук. світ, 2002. 456 с.

20. Гуменюк О. «Над Дніпром і Віслою. Україна і Польща в європейському вимірі – минуле і сучасність» (рецензія на журнал). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2014. Вип. 23. С. 324–327.

21. Дерев'янченко О. О. Україна-Польща: діалог культур. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2018. № 2. С. 132–136.

22. Дерев'янко І. П. Динаміка відносин Україна – ЄС у відображенні провідних друкованих ЗМІ Польщі (2010 р.). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. Вип. 2. С. 22–33.

23. Дорош М. М. Україна – Республіка Польща: співпраця та митні відносини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 17–21.

24. Дриль О. І. Стратегічні напрями розвитку транскордонного співробітництва «Україна-Польща». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика*. 2014. № 811. С. 110–119.

25. Дрожжина С. В. Культурна політика сучасної полі культурної України: соціально-філософський та правовий аспекти : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. 196 с.

26. Євсюкова О. В. Україна та Польща: спільні стратегічні пріоритети в процесі історичних реформацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 1. С. 68–73.

27. Заболотна О. А., Кривошея І. І. П'ять років партнерства Умань (Україна) – Гнезно (Польща): спільна європейська перспектива. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія*. 2011. Вип. 19. С. 161–166.
28. Зарецька Т. І. Україна і Польща – стратегічне партнерство. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2002. Вип. 7. С. 214–220.
29. Зашкільняк Л. Україна і Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 3–18.
30. Івченко О. Україна у системі міжнародних відносин: історія, ретроспектива та сучасний стан : монографія. К. : РІЦУАННП, 1997. 68 с.
31. Ільчук І. Україна-Польща: відносини у політичній сфері (1991–2010 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія*. 2014. Вип. 1(1). – С. 157–162.
32. Калакура О. Цивілізаційний вимір українсько-польської співпраці на тлі євроінтеграційних процесів (досвід Галичини). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 2. С. 283–295.
33. Карпчук Н. П. Публічна дипломатія Польщі як чинник європейської інтеграції. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. Київ, 2017. С. 96–107.
34. Киридон А. Україна – Республіка Польща: етапи, реалії та перспективи відносин. *Зовнішні справи*. 2013. № 11. С. 18–21.
35. Киридон А., Троян С. Українсько-польські відносини 2014 – 2017: зміна парадигми чи новий формат співробітництва? URL: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinsko-polski-vidnosini-2014-2017-zmina-paradigm/>.

36. Коваленко О. М. Правові засади культурного співробітництва Польща – Україна в (2000–2005 рр.). *Література та культура Полісся*. 2012. Вип. 71. С. 328–343.
37. Красівський О. Україна і Польща в період революції: від конфронтації до співробітництва. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 39. С. 247–257.
38. Крымский вопрос объединил оппозицию и правящую элиту Польши. 2014. 2 марта. URL: <http://www.newsbalt.ru/detail/?ID=20197>.
39. Кулеба Д. І. Участь України в міжнародних організаціях. *Правова теорія і практика : монографія ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. К. : Промені, 2007. 301 с.*
40. Куреда Н. М., Самойленко В. О. Напрямки розвитку в'їзного та виїзного туризму Україна – Польща. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_14.
41. Кучма Л. Україна – не Росія / Л. Кучма ; переклад з рос. І. Пащенко, О. Руденко-Десняк. Фото Ю. Буслінській, В. Соловійов. М. : Время, 2004. 560 с.
42. Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 «Політична культура та ідеологія». К., 2006. 15 с.
43. Литвин М. Р. Українсько-польські відносини новітньої доби: десятиріччя діяльності Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2017. Вип. 10. С. 5–26.
44. Личковах В. А. Польський авангард в контексті діалогу культур «Україна – Польща». *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Мистецтвознавство*. 2018. Вип. 26. С. 3–11.
45. Літвін Г. Польща та Україна: стратегічне партнерство і взаємодопомога. *Україна дипломатична*. 2014. Вип. 15. С. 163–165.

46. Ляшенко В. І. Чи стане Україна Польщею ХХІ століття? (досвід компіляції в умовах окупації). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. – С. 181–191.

47. Максименко І. В. Безпекове співробітництво у трикутнику «Польща – Україна – Румунія»: реалії та перспективи. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2017. Т. 22, Вип. 2. С. 100–112.

48. Малиновська О. Українсько-польське стратегічне партнерство: геополітичний вимір. Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє. К. : Видавництво українського фіто соціологічного центру, 2002. С. 159–165.

49. Мартинес А. Украинский кризис в польских печатных СМИ (ноябрь 2013 года – февраль 2014 года). *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne*. 2015. 1 с.

50. Миклашевская Н. А., Холопов В. А. Международная экономика : ученик. М., 2008. 386 с.

51. Мирович Т. Транскордонне співробітництво у рамках трикутника Україна-Польща-Білорусь: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 95(1). С. 48–49.

52. Михальченко Н., Андрущенко В. Украина разделенная в себе: от Леонидии к Виктории. Т.1. К. : ЧП ЭНи имени И. Ф. Кураса НАН Украины, 2012. 584 с.

53. Мельник О. В. Сучасні Україна та Польща як зразок для дослідження міфологічної ідеології (2014-2016 рр.), або «Історичні копанки» у відносинах України та Польщі. *Інтелігенція і влада. Серія : Історія*. 2016. Вип. 35. С. 126–135.

54. Моцик О. Єдне нас культура. Україна і Польща – культурне співробітництво. *Україна дипломатична*. 2010. Вип. 11. С. 618–628.

55. Нагорняк І. М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін. *Наукові записки Інституту політичних*

і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 346–365.

56. Нариси з історії дипломатії України / відп. ред. В. А. Смолій. К. : Вид. дім «Альтернативи», 2001. 736 с.

57. Неменский О. Б. Польско-украинские отношения на современном этапе. *Проблемы национальной стратегии*. 2014. № 6(27). С. 66–88.

58. Нінічук А. В. Україна та Польща в системі сучасних геополітичних координат: гуманітарний вектор співпраці. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 99. С. 320–323.

59. Осадча Н. Україна в електронно-публіцистичних українських періодичних виданнях Польщі (2017—2019 рр.): когнітивний аспект. *Українознавство*. 2019. № 4. С. 165–184.

60. Піх О. М. Україна і Польща в історичній ретроспективі та перспективі майбутнього [Рец. на кн.]: Стрільчук Л. В. Україна–Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Луцьк: Волинські старожитності, 2013. 608 с.

61. Погорська І. «Східне партнерство» ЄС як форма міжнародної стратегічної взаємодії: імперативи й виклики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2016. № 2. С. 32–36.

62. Польські школи відкривають двері для українських учнів. *Подробности ТВ*. 4 грудня 2018. URL: <https://podrobnosti.ua/2272662-polskshkoli-vdkrivajut-dver-dlja-ukranskih-uchnv.html>.

63. Польсько-українські відносини: потенціал – більший за проблеми. URL: <https://www.prostir.ua/?news=polsko-ukrajinski-vidnosyny-potentsial-bilshyj-za-problemy>.

64. Президент Польши поддерживает спецоперацию на востоке Украины. РИА Новости : информ. агентство. 2014. 28 апреля. URL: <http://ria.ru/world/20140428/1005821409.html>.

65. Протокол переговорів між делегаціями урядових експертів України і Республіки Польща щодо вироблення Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про пункти пропуску через державний кордон. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_192/conv.

66. Протокол про створення Консультаційного Комітету Президентів України та Республіки Польща. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_228/conv.

67. Радзик Р. Польща і Україна. Культурна обумовленість економічних і політичних змін. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2010. Вип. 3. С. 89–99.

68. Сава-Чайка Є. Польща-Україна-Росія: головні проблеми у відносинах після 1989 року. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2010. Вип. 16. С. 150–155.

69. Свиридчук О. І. Україна і Польща: проблеми забезпечення підтримки суспільством курсу на європейську інтеграцію. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2002. Вип. 7. С. 169–175.

70. Слободян О. Україна та Польща в контексті українсько-польських міжнародних зв'язків кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 18. С. 282–289.

71. Спільне Комюніке про встановлення ближчим часом дипломатичних відносин. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/616_003/conv.

72. Стрільчук Л. В., Стрільчук В. В. Інституційні складові українсько-польських гуманітарних взаємин і співробітництва : монографія. Луцьк : Волинські старожитності, 2013. 258 с.

73. Стрільчук Л. В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Луцьк : Волинські старожитності, 2013. 698 с.

74. Україна-Польща: співробітництво без кордонів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 149–150.

75. Україна – Польща: історіографічний дискурс міждержавних взаємин кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 16(2). С. 133–141.

76. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / за ред. Ф. М. Рудича. К. : МАУП, 2002. 488 с.

77. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / за ред. д-ра іст. наук, проф. А. І. Кудряченка. К. : Фенікс, 2009. 544 с.

78. Українсько-польське партнерство: сьогодення та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк – Світязь, 26–27 червня 2017 р.) / за ред. В. Й. Лажніка, С. В. Федонюка. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 136 с.

79. Федорищак Х. І. Україна – Республіка Польща: ідея стратегічного партнерства в сфері політики пам'яті. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2014. № 3. С. 34–43.

80. Хахула Л. І. Україна й українці в офіційному та недійному дискурсах сучасної Польщі (перша половина 1990-х років). *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2010–2011. Вип. 3–4. С. 222–233.

81. Хахула Л. І. Долаючи травматичне минуле: Україна в суспільно-політичній думці Польщі. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2017. Вип. 29. С. 605–613.

82. Чеботарьов Є. В., Чеботарьов В. А. Польща, Литва, Україна: національні ділові культури як детермінанта інтеграції на європейських і світових ринках. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2. С. 279–288.

83. Чекаленко Л. Д. Україна-Польща: нові тенденції взаємин. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2003. Вип. 9. С. 138–147.

84. Чем живёт Польша: прощание со сланцевым газом и мечты о военном покровительстве США. REGNUM : информ. агентство. 2014. 19 апреля. URL: <http://www.regnum.ru/news/polit/1793238.html#ixzz388sJawND>.

85. Чорна Н. Україна – Польща: генеза стратегічного партнерства крізь призму президентського чинника. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2016. Вип. 25. С. 41–58.
86. Чорна Н. Україна в зовнішній політиці Республіки Польща (1991 – 2015 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2017. Вип. 19. С. 121–130.
87. Чушак Х. Немає вільної Польщі без вільної України: Україна та Українці у політичні думці польської опозиції. К. : ПАІС, 2011. 304 с.
88. Чушак Х. Я. Україно-польські відносини між ідентичністю та безпекою: погляд польського дипломата [Рец. на]: Маріуш Машкевич. Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації. Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : Ніка-Центр, 2015. 312 с.
89. Ястремський О. І. Порівняльний аналіз структури національних економік: Україна (2005, 2011 рр.) – Польща (2005 р.). *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 1. С. 112–119.
90. Draus J. Polish-Ukrainian relations after independence. *New Ukraine. A Journal of History and Politics*. 2011. № 10. P. 52–72.
91. Drzewicki A. Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia. *Bezpieczeństwo narodowe*. 2011. № 1. S. 151–168.
92. Najbliższe perspektywy stosunków polsko-ukraińskich. URL: <https://www.ecpp.org.pl/najblizsze-perspektywy-stosunkow-polsko-ukrainskich/>.
93. Kozubal M. Najgorszy scenariusz: fala uchodźców ze Wschodu. *Rzeczpospolita*. 2014. № 21. S. 1.
94. Koval N. Jaka przyszłość czeka relacje polskoukraińskie oprócz historycznych sprzeczek? *Perspektywa polska*. 2018. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/perspektywa_polsko-ukrainska.pdf.
95. Falkowski P. Wilczy bilet na Ukrainę. „*Nasz Dziennik*”. 2013. 24–26 XII. S. 14.

96. Stosunki ukraińsko-polskie w nowoczesnych warunkach. URL: <http://www.forum-ekonomiczne.pl/stosunki-ukrainsko-polskie-w-nowoczesnych-warunkach/>.

97. Starszy brat czy strategiczny partner? Polityka Polski wobec Ukrainy po akcesji do Unii Europejskiej. URL: <http://ineuropa.pl/in15/starszy-brat-czy-strategiczny-partner/>.

98. Wójtowie są gotowi przyjąć „braci Ukraińców”, „Rzeczpospolita”, 23 I 2014. URL: <http://archiwum.rp.pl/artukul/1230473-Wojtowie-sa-gotowi-przyjac-%E2%80%9Ebraci-Ukraincow%E2%80%9D.html>.

99. Ukraine's Unyielding Corruption. URL: https://www.nytimes.com/2016/04/01/opinion/ukraines-unyielding-corruption.html?ref=opinion&_r=0.

100. Ziętek A. Dyplomacja publiczna Polski. *Annales. Universitatis Mariae Curie. Lublin – Polonia. Sectio K. Wydział Politologii UMCS*. 2010. VOL. XVII, I. S.65–83.

101. Zięba R. „Państwo strategiczne” Polski i Ukrainy. *Rocznik Nauk Politycznych*. 2002. № 1. S. 55–77.

102. Zięba R. Ukraina jako przedmiot rywalizacji między Zachodem a Rosją. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2015. Nr. 3. S. 5–26.

103. Zięba R., Bieleń S., Zając J. Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych. Warszawa, 2015. 11 s.

104. Ziółkowski M. Polityka bezpieczeństwa Polski – inny punkt wyjścia / M. Ziółkowski // *Sprawy Międzynarodowe*. – 2008. –Nr. 4. – S. 33–34.

105. Офіційний сайт Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Rzeczpospolita. URL: http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/.

106. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>.

107. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.